Book Reviews

- M. Heerma van Voss, J. Vergote, *De godsdienst van de Egyptenaren*. Romen, Roermond 1971. 125 p., plaat op omslag.
- W. Thoden van Velzen-van Wetering, Alan Harwood, *Witchcraft, sorcery and social categories among the Safwa*. Oxford University Press for the International African Institute, London 1970. 160 p.
- J.G. Oosten, E.E. Evans Pritchard, *Nuer Religion*, Clarendon Press, Oxford University Press, Oxford 1970. 335 p., 15 pl., 5 figs.
- A.A. Trouwborst, Robert Brain, *Bangwa Funerary Sculpture*. Art and Society Series, Edited by Peter J. Ucko. Gerald Duckworth

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

BOEKBESPREKINGEN

J. VERGOTE, *De godsdienst van de Egyptenaren*. Romen, Roermond 1971. 125 p., plaat op omslag. Prijs f 9,90.

M. HEERMA VAN VOSS

In de serie *De godsdiensten der mensheid* werd enkele jaren na de bevrijding ook een deel over Egypte in het vooruitzicht gesteld. Hoofdredakteur (Prof. Vroklage) en auteur (Prof. Janssen) zijn sindsdien gestorven, zonder dat een manuskript gereed had kunnen komen; de arbeid moest geheel opnieuw geschieden. Het stemt tot grote erkentelijkheid, dat de Tilburgse lector Dr. Bouritius, respectievelijk Prof. Vergote bereid bleken de open plaatsen in te nemen.

Aan de Leuvense hoogleraar danken wij op deze wijze een aantrekkelijk boek over een gekompliceerd onderwerp. In zeven hoofdstukken met noten en een uitvoerige lijst van godheden krijgt de leek een duidelijke en in het algemeen goed gedoseerde voorlichting. De vakgenoot treft menige oorspronkelijke opvatting aan en kan zijn voordeel doen met allerlei realia, zoals Griekse equivalenten in de terminologie.

De noodzaak tot beperking leidde soms tot een al te bondige bespreking. Zo lijkt mij de formulering "onvermogen om abstract te denken" (p. 10) zonder nadere toelichting misleidend voor een lezer, die elders (b.v. p. 30) "abstracte begrippen" bij de Egyptenaren aantreft. Het unieke *Denkmal memphitischer Theologie* komt op p. 36 te weinig uit de verf. Daarentegen bieden de pp. 55/58 een modelbeschrijving van het morgenritueel in de tempel, met gedetailleerde verwijzingen naar de bronnen, die ook een Egyptoloog bijzonder welkom zijn.

Op enkele plaatsen ontbreekt een adstruktie. Aldus bij de vertaling "gerechtvaardigd door de uitspraak (van de goden)" (p. 37) tegenover die op p. 38 ("...het pleidooi van Horus waar was"). Verder konstateert men wel eens een ontsparing, getuige de opmerking, dat teksten als Amdoeat aan vorsten voorbehouden schijnen te zijn (p. 22).

Moge ook in dit geval het werk van de wieder niet een incidentele onvolkomenheid, maar juist de waarde en de bekoring van de tuin doen uitkomen!

ALAN HARWOOD, *Witchcraft, Sorcery and Social Categories among the Safwa*. Oxford University Press for the International African Institute, London 1970. 160 p. Price 50 sh.

W. THODEN VAN VELZEN-VAN WETERING

Harwood's study of Safwa witchcraft and sorcery provides an excellent analysis of the role of these sets of belief in this particular society. The author does not start from previously conceived hypotheses; his approach is that of the extended case method which makes him steer clear of some theoretical pitfalls in explaining his data.

The account of social structure is succinct but evocative; it is sufficiently detailed to render the Safwa a significant 'case' to those students interested in intercultural comparison. At the same time, Harwood has an open eye to the Safwa's cultural uniqueness; in fact, he starts from Safwa concepts and their meaning and thus avoids a premature labeling of indigenous concepts as either 'witchcraft' or 'sorcery'.

The book's main argument is concerned with a question raised by Middleton and Winter in their introduction to a volume on witchcraft and sorcery in East Africa (1963), namely the question why in many societies beliefs in witchcraft and sorcery exist simultaneously. Harwood's conclusion is that beliefs in witchcraft and sorcery not only fit into the social system in different ways, as Middleton and Winter suggested, but that these beliefs are integral to a scheme of classification which is central to the whole social structure of the Safwa tribe.

This is not, as might be suspected, a facile contention; the copious case material is there to substantiate it.

The Safwa attribute misfortunes, sickness and death to supernatural danger evoked by conflicts or disrupted human relations. The cause assigned to a case of disease or death depends on the social relationship between the antagonists in a dispute. This supernatural cause is traced to witchcraft when parties to a dispute have an agnatic or incorporative relationship to one another and to sorcery when the relationship is one of non-kinsmen, a transactional relationship. In general, the author draws a close association between the several types of diagnoses — the various sub-types of witchcraft, sorcery and other forms of supernatural danger — on the one hand, and the various categories of social relations on the other hand: patrilineal kin, co-residents of the same community, communities whose headmen recognize common descent, etc.

Harwood followed the example set by Evans-Pritchard, and Middleton and Winter, and defines witchcraft as 'a belief which attributes misfortune to innate psychic powers' and sorcery as 'a belief attributing misfortune to maleficent physical substances'. The premise underlying the association of witchcraft and the descent group is the idea that the patrilineage is a group of people united by supernatural ties and dependent upon each other for their personal well-being. Patrilineage

unity is liable to be shattered by anti-social acts as witchcraft, whereas the transactional ties between non-kinsmen are liable to be weakened, but not to be destroyed like those of agnates. A witch is believed to consume the life force of his victim, whereas the sorcerer will only weaken it. The consequences of sorcery are not less serious than those of witchcraft, though; both are believed to cause sickness and death.

Some pivotal data have been lifted out of the first eight cases and have been put into a table (table V, p. 100-101), viz. the diagnoses of witchcraft and sorcery, the relationship between victim and culprit, and those between parties to the underlying dispute. A close reading of the other fifteen cases corroborates Harwood's interpretations. It would have been helpful if the results of the latter cases had been included in the same table.

Harwood's principal objective has been to give an accurate description and an analysis of his Safwa material. In general he has been content to prepare the ground for further cross-cultural study. He formulates no sweeping generalizations, neither does he test hypotheses. In the commentary to his cases, though, he tucks away many important insights which may be applied in a wider context.

His closeness to the data brings him to criticism of, in his own terms, "... the basic assumption among most writers on the subject of witchcraft that this presumed cause of death and illness reflects social tensions." (p. 78). He notes that (p. 77) "... a single instance of disease or death may evoke from different members of the community a number of different interpretations as to its cause...". He regrets that this aspect has been so little studied in a systematic way. He observes (p. 89) that people make a choice out of various possible conflicts and interpretations, that they disregard some and concentrate on other ones and that "... a person's social position is the primary determinate of the particular dispute which he focuses on in the social field." As a result, Harwood regards a particular diagnosis of "wizardry" (used as a cover term for both witchcraft and sorcery introduced by Middleton and Winter) not as a result of tensions and conflicts between a victim and a suspect, but between parties to which victim and suspect belong.

Thus a conflict which lies at the root of a witchcraft case is a crucial datum in his analysis. Conflicts appear to be quite revealing as background to the Safwa cases. This approach may prove fruitful in many other societies. Among the Malila, for instance, mentioned by Harwood (p. 1) as closely related to the Safwa culturally and linguistically, witchcraft is to a large extent a patrilineage affair. In many cases father and son are involved, a relation beset by many conflicts. (Thoden van Velzen, oral comm.)

Yet, not among all tribes where witchcraft belief is rife there will be conflicts among those involved in witchcraft cases to provide a clue. I think for instance of cases in which witch and victim are close relatives, the cases of old women among the Ga (Field: 137 ff.) who confessed to have killed their children and other close relatives without a specific motive, and of old women among the Cewa (Marwick 1965: 102, 187

(cases 17 and 18), 276 (cases 48 and 49)) and the Djuka (Van Wetering) who are suspected of having done the same.

On the political implications of diagnoses Harwood makes some interesting comments. He notes (p. 117 ff.) that fission in a patrilineage is not merely a result of strife between two contending segments, but is made possible only by the support of a third party of members of the community not related to one of the parties. As far as I know, the role of those not directly involved in lineage segmentation has not yet been systematically studied.

Some of his remarks are clearly intended to be of wider application, as those on the nature of the Safwa concept of "itonga" which Harwood classifies as witchcraft. He sounds a note of caution against the tendency to view witchcraft as something intrinsically wrong. Witchcraft, he argues, is an abuse of supernatural power. This power is morally neutral, it may be used for socially beneficial or anti-social purposes. He cites the Azande, Lugbara, Kaguru, Nandi, Mbugwe and Tiv as examples of tribes who have an undifferentiated concept of supernatural power, which use in some cases is condemned as witchcraft, in other cases approved of.

Harwood might have added other examples, non-African as well, as for instance Pueblo Indians and Navaho (Kluckhohn and Leighton: 178) and Chiricahua and Mescalero Apache (Opler: 381 ff.). Nevertheless, among other tribes a clear distinction is made between the sources of supernatural power that may be used by witches and religious practitioners. Moreover, this generalization does not hold for all types of witchcraft belief. Even the Safwa do not present an unequivocal case; some witchcraft techniques, as the introducing of foreign substances into the victim, and the idea that witches assume the form of owls or hyenas when they go out to consume their victim (p. 60-61) belong to other classes of widely held witchcraft beliefs. The abuse of supernatural power may have close associations with established religion, the other forms mentioned lack these positive connotations.

This book raises more interesting questions than it answers. In the conclusion (p. 138-9) Harwood touches on a hypothesis formulated by Middleton and Winter concerning women's relations to their husbands' lineages in South and East Africa and their liability to be accused of witchcraft or sorcery. He interprets this hypothesis in terms of transactional and incorporative relationships, which, as he has shown, are linked with witchcraft and sorcery respectively among the Safwa. Yet he ignores the question why, among the Safwa, women are not accused at all of either witchcraft or sorcery, but only figure as alleged victims in the cases.

A shortcoming is the missing on the map of the Safwa villages mentioned in the cases. The map of the Peoples of the Tanganyika-Nyasa Corridor, which Harwood borrowed from Wilson shows some imperfections: the location of the Ndali is not indicated. Although the Ndali are culturally and linguistically related to the Nyakyusa, the differences are not less significant than those between Malila and Safwa

and therefore the Ndali should be considered as an independent tribe. The mountain-region to the west of Nyakyusa country, which is marked on the map as Lambya territory, is Ndali country. The territory of the Nyiha is stretched too far southward into Lambya country proper.

REFERENCES

- Field, M. J.
1937 *Religion and Medicine among the Ga People*. London.
- Marwick, M. G.
1965 *Sorcery in its Social Setting*. Manchester.
- Middleton and Winter, eds.
1963 *Witchcraft and Sorcery in East Africa*. London.
- Kluckhohn C. and Dorothea Leighton
1960 *The Navaho*. Cambridge.
- Opler, Morris E.
1958 "An Interpretation of Ambivalence of Two American Indian Tribes",
in Lessa and Vogt, eds., *Reader in Comparative Religion*, p. 374 ff.
- Van Wetering, W.
Djuka Witchcraft, a Sociological Approach (forthcoming).

E. E. EVANS PRITCHARD, *Nuer Religion*, Clarendon Press,
Oxford University Press, Oxford 1970. 335 p., 15 pl.,
5 figs. Prijs £ 1.25.

J. G. OOSTEN

In 1956 werd *Nuer Religion* door Evans Pritchard gepresenteerd als "the final volume of my trilogy". Hiermee voltooide Evans Pritchard inderdaad een grandioze studie van de Nuer, een nilotisch volk in het zuiden van de Soedan, die nog niets aan betekenis heeft ingeboet.

In de beide eerste delen *The Nuer. A description of the Modes of Livelihood and Political Institutions of a Nilotic People* (1940) en *Kinship and Marriage among the Nuer* (1951) analyseert Evans Pritchard de moeilijk grijpbare sociale en politieke structuur van de Nuer en laat zien hoe uit ogenschijnlijk losse verbanden een helder, gesegmenteerd model op te stellen valt. Een cruciale functie als reguleringsmechanisme speelt in dit model het instituut van de bloedwraak, dat ons een middel biedt de sociale afstand van de verschillende groepen te meten.

Een uitgebreide bespreking van deze politieke en sociale structuren zou hier te ver voeren, maar men doet er in ieder geval goed aan het eerste deel, en zo mogelijk ook het tweede deel vóór *Nuer Religion* te

lezen, aangezien "E.P." de sociale structuur van de Nuer in sterke mate aan de structuur van hun religie correleert. Hij toont aan, dat aan inhoud en gebruik van het begrip *Kwoth* (geest) eenzelfde, of tenminste een vergelijkbaar principe van segmentatie ten grondslag ligt als aan hun sociale structuur.

Evans Pritchard's bijzondere gerichtheid op deze correlatie tussen sociale en politieke structuren enerzijds en religieuze structuren anderzijds geeft aan zijn boek wel degelijk een zekere eenzijdigheid. Zo besteedt hij vrijwel geen aandacht aan mythen.

Nochtans geeft J. P. Craezolara ons in *Zur Gesellschaft und Religion der Nuer* (1953) een bijzonder interessante mythe over de eerste *Kuaar Muon* (Luipaardvelpriester) en gaat Lienhardt in zijn studie over de aangrenzende en verwante Dinka zeer uitvoerig op de mythen over de "meesters van de visspeer" in.

Niettemin blijft *Nuer Religion* een boek van allure. Centrale problemen in de godsdienst van de Nuer, het begrip *Kwoth* (geest), de betekenis van het offeren, de plaats van de luipaardvelpriester, om enkele van de voornaamste te noemen, worden bijzonder helder en overtuigend geanalyseerd.

Resumerend: *Nuer Religion* is voor ieder, die zich met religieuze antropologie bezig houdt een bijzonder belangrijk boek. Het is daarom verheugend, dat er in 1970 van dit boek opnieuw een onveranderde ingenaaide uitgave is verschenen.

ROBERT BRAIN and ADAM POLLOCK, *Bangwa Funerary Sculpture*. Art and Society Series, Edited by Peter J. Ucko. Gerald Duckworth & Company Limited, London 1971, XII en 148 pp., plates, figures, colour plates. Price £ 4.00.

A. A. TROUWBORST

Dit boek is er weer eens een goede aanleiding toe om de nodige reserves uit te spreken ten aanzien van de etiketterlust die in kringen van Afrikaanse kunstminnaars nog wijd verspreid is. Zo blijkt het etiket Bamileke vaak ten onrechte op Bangwa stukken te zijn geplakt. Dit wetende schiet men er overigens niet veel mee op door de etiketten te gaan verwisselen. Men ontwijkt daarmee het kernprobleem, te weten de vraag met welk recht men überhaupt stukken eenduidig met bepaalde ethnische groepen en stijlgebieden kan verbinden. Brain en Pollock winden er geen doekjes om, dat dat in het geval van de Bangwa geen eenvoudige zaak is. De "Bangwa", tesamen 9 hoofdjien omvattend, zijn pas een eenheid gaan vormen ten tijde van het koloniaal bewind, maar

ook dat is maar een betrekkelijke zaak. Bangwa hoofdijen aan de grens komen meer overeen met hun naaste bureu dan met andere Bangwa hoofdijen aan een andere grens.

Voorzover men de Bangwa dan toch als eenheid wil beschouwen, moet men opmerken dat zij zich niet door een uniforme kunststijl kenmerken, mede als gevolg van verschillende invloeden van buitenaf. Een probleem voor de identificatie van Bangwa stukken vormt dan nog verder het verschijnsel dat kunstvoorwerpen regelmatig verhandeld worden, en dat de kunstenaars zelf soms van woonplaats veranderen. De auteurs constateren dan ook dat het zelfs in het Bangwa gebied vaak moeilijk is stukken ondubbelzinnig te identificeren.

Het boek berust op gegevens verzameld tijdens twee perioden van veldonderzoek in 1965 en 1967. De kern wordt gevormd door een beschrijving van de uitgebreide ceremoniën die volgen op de dood van een volwassen man of vrouw, en het gebruik dat daarbij gemaakt wordt van kunstvoorwerpen. De laatste zijn sculpturen behorend bij de talloze dansgenootschappen en cultusverenigingen die de Bangwa rijk zijn. Afzonderlijke hoofdstukken zijn gewijd aan de Bangwa cultuur en samenleving in het algemeen (hfdst. 1), aan de verschillende kunstvormen (hfdst. 2), de kunstenaar (hfdst. 3) en tenslotte aan de voornaamste categorieën van sculpturen (portretbeelden, fetisken en nachtmaskers). Het geheel maakt een degelijke en betrouwbare maar tegelijk ook wat conventionele en niet zo erg diepgaande indruk.

Zo bestaat het centrale hoofdstuk 4 uit een, zoals de schrijvers zelf aangeven, ideale beschrijving van de begrafenis van een hoofdman waarvoor het model ontleend is aan de plechtigheden bij gelegenheid van het overlijden in 1951 van de hoofdman Fontem. De auteurs hebben de mondelinge gegevens daarover aangevuld met eigen waarnemingen van gelijksoortige plechtigheden, maar geven niet duidelijk aan hoe de reconstructie van de gegeneraliseerde beschrijving nu precies tot stand gekomen is. Daardoor is het niet altijd even duidelijk in hoeverre bepaalde gebruiken in 1967 nog levend waren. Het is ook wat teleurstellend dat de auteurs niet erg diep op de symboliek van de Bangwakunst ingaan en deze niet systematisch in verband brengen met religieuze voorstellingen.

Dat neemt niet weg, dat het boek onze kennis over de Afrikaanse kunst aanzienlijk verrijkt, mede dank zij het grote aantal foto's en tekeningen waarmee het verlicht is.

E. E. EVANS-PRITCHARD, *The Azande. History and political institutions*. Oxford University Press, London 1971. 444 pages, Maps, Figures, Plates, Price £ 4.00.

A. A. TROUWBORST

Na de indrukwekkende en ten dele al klassiek geworden reeks van werken, gepubliceerd als resultaat van onderzoek in zeer verschillende delen van Afrika, heeft Evans-Pritchard nu een nieuw boek laten

uitkomen waarvan men zich al haast vanzelfsprekend afvraagt of en hoe het ook klassiek gaat worden. Dat "nieuw" is overigens maar betrekkelijk, want het is in feite een verzameling van al eerder verschenen en slechts weinig bijgewerkte artikelen. Dat het desondanks toch geen "non-book" is geworden komt waarschijnlijk omdat de auteur kennelijk via de geleidelijke publicatie van de afzonderlijke artikelen systematisch heeft toegewerkt naar het resultaat dat het boek nu vormt.

Indrukwekkend is het boek in ieder geval: het omvat in bijna 450 pagina's een onvoorstelbare hoeveelheid informatie die met pijnlijke zorg en na zorgvuldige selectie uit een nog overstelpender hoeveelheid ruwe gegevens tot een geheel is opgebouwd. De auteur heeft daarbij niet alleen gebruik gemaakt van zijn eigen veldwerkgegevens maar ook geput uit een grote verscheidenheid van bronnen als reisverhalen, oude en nieuwe ethnografische studies en overheidspublicaties en -documenten.

Theoretisch voert het boek geen pretenties en het zal dan ook in dat opzicht geen model gaan vormen zoals dat wel het geval is geweest met studies als *Witchcraft, Oracles and Magic among the Azande* en *The Nuer*. *The Azande* is een uitgesproken descriptief werk met alle verdiensten die zo'n werk kan hebben. Er bestaat geen twijfel aan dat het blijvend en intensief gebruikt zal gaan worden, zeker door diegenen die in dit deel van Afrika geïnteresseerd zijn.

De beschrijving van zo'n groepering als de Azande, door de auteur zelf aangeduid als een "ethnic and cultural amalgam", waaraan meer dan maar liefst 50 verschillende volken hun bijdrage hebben geleverd, is dan bovendien nog geen eenvoudige zaak. De Azande vallen namelijk uiteen in een aantal koninkrijkes die dit gemeen hebben, dat zij beheerst worden door de koninklijke clan van de Avongara gesteund door de Ambomuclans van nederige afkomst. Beiden, Avongara en Ambomu tesamen, vormen de "true Azande", hetgeen overigens niet wegneemt dat bepaalde onderworpen groepen zo gezandiseerd zijn, dat zij nauwelijks van de eerstgenoemde onderscheiden kunnen worden. Daarnaast zijn er nog Azande, die weliswaar binnen een Azandekoninkrijk wonen, maar voor een belangrijk deel door het behoud van taal en cultuur nog een eigen identiteit vertonen.

De beschouwingen over de verspreiding en verdeling van al die groepen en de clans waarin deze uiteenvallen nemen een belangrijk deel van het boek in (Part I). Zij zijn onthullend en verhelderend met betrekking tot het probleem van de ethnische verhoudingen in pre-koloniaal, ten dele ook koloniaal Afrika. Interessant zijn ook Evans-Pritchard's uiteenzettingen over de Azandiseringspolitiek gevoerd door de heersers en omgekeerd de mate waarin de "echte Azande" cultureel beïnvloed zijn geworden door de volkeren met wie zij tijdens hun expansie in contact zijn gekomen. Aan dit probleem, dus de overname door de Azande van cultuurelementen van andere Afrikaanse samenlevingen, zijn 3 hoofdstukken van Part Two gewijd. Die hoofdstukken dragen als titel "Zande culture", wat niet helemaal terecht is. Zij geven niet meer dan een fragmentarische beschrijving van een aantal cultuurelementen (de verbouw van gewassen, ambachten, een aantal religieuze

en sociale gebruiken) en zeker geen totaalbeeld van de Zande cultuur. De beschrijving van de cultuur van een groep als de Azande met zo'n bewogen geschiedenis vormt natuurlijk ook een probleem op zich, maar de auteur maakt er zich wat gemakkelijk vanaf door zich te beperken tot de zwakke suggestie (p. 119) dat in zo'n geval een apart soort analyse vereist is.

Zeer gedetailleerd en uitvoerig zijn de hoofdstukken (Part IV) die handelen over de dynastieke geschiedenis van de Azande met name over die van het koninkrijk Gbudwe. In deze hoofdstukken is veel materiaal opgenomen over de relaties van de Azande met Arabieren en Europeanen in het eind van de vorige en het begin van deze eeuw.

Aanzienlijk zwakker vind ik die delen in het boek die over de politieke organisatie van de Azande handelen, behalve daar waar de auteur onderwerpen bespreekt die met de hier bovengenoemde samenhangen, zoals b.v. het proces van splitsing en weeraaneensluiting van de koninkrijken dat op gang komt na het overlijden van een vorst. Evans-Pritchard beperkt zich tot de verhoudingen op het hoogste niveau, en komt voor wat betreft de functie en positie van de lagere gezagsdragers tot niet meer dan het geven van enkele aanduidingen. Buiten beschouwing blijft het belangrijke onderwerp van de grondenrechten en de controle die de overheden op de beschikking over gronden uitoefenen.

Tenslotte vallen in Evans-Pritchard's beschrijvingen van de centrale politieke organisatie nog twee dingen op:

1. de geringe betekenis van ritueel en godsdienstige voorstellingen rond het koningschap, als men tenminste op de beschrijving van Evans-Pritchard afgaat. Had de auteur geen gegevens daarover of is dit inderdaad een kenmerk van het koningschap bij de Azande?
2. het ontbreken van uitdrukkelijke verwijzingen naar het mogelijke bestaan van clientschapsverhoudingen bij de Azande. Waarschijnlijk is er geen sprake bij de Azande van geïnstitutionaliseerde vormen van clientschap, maar Evans-Pritchard spreekt toch nog wel eens van "vassal domains", "followers" en "followings", hetgeen doet vermoeden dat minder formele vormen van clientschap toch wel bestonden. Het lijkt niet onmogelijk dat een zorgvuldig uitkammen van *The Azande* en de oudere literatuur hier uitsluitsel over kan geven.

JACK GOODY, *Technology, tradition and the state in Africa*. Oxford University Press for the International African Institute, London 1971. 88 pp. Price £ 1.75.

JOHN BEATTIE

Some years ago Dr. Jack Goody, in his useful article "Feudalism in Africa" (*Journal of African History*, IV, 1, 1963) criticised the uncritical and "holistic" application of the notion of feudalism to

traditional African states. Even though such institutions as clientship and fief-holding (in some sense of the term) occurred in many African societies this was not enough, Goody argued, to justify calling these societies "feudal", for usually they differed in important respects both from one another and from the politics of medieval Europe to which the term primarily applied.

This essay, slightly revised, forms the first chapter of Goody's brief monograph here reviewed. The rest of the book is about what he considers to be the underlying differences between traditional African and "Eurasian" cultures, differences which are great enough to invalidate the application of the feudal analogy to Africa. He finds these differences in technology, broadly conceived, and he considers them under two main heads, in the means of production and in the means of destruction (that is, in military technology). Differences in the presence and scale of trade and marketing systems he considers unimportant: even in pre-European times, he writes, "Africa was involved in a vast network of wide-ranging trade". Certainly some of Africa was, including the regions which Dr. Goody knows best. But it seems likely that the involvement of some of the traditional states of central, east and south Africa was a good deal less.

For Goody the crucial economic factor is production. Inadequate technology (plough, wheel and animal traction were lacking), combined with small populations and relatively poor soils — but are African soils poorer than those of other continents? — meant that production remained low, specialist crafts and an urban way of life were little developed, estates in land on the European pattern did not emerge (save in exceptional circumstances), and political authority tended to be "over people rather than over land". Some of these differences are of degree rather than in kind, and evidently other factors besides ecology and technology would have to be taken account of in analysing the history of any particular state, whether in Africa or Europe, but they are certainly important. And they may have contemporary as well as historical relevance: Dr. Goody illustrates (with an apt quotation from President Nyerere) the need, not always recognised, to take account of the existing technological level of African communities when economic development is being planned.

In Chapter 3 Goody discusses the implications of military technology for state development. As he puts it, "with the introduction of metal, kingdoms are on the cards", because since everybody can't make spears and swords for themselves specialization emerges and an effective

central monopoly of force becomes possible. With the introduction of firearms and (in the tsetse-free savannah of West Africa and the Sudan) of the horse, still greater concentrations of political power can be achieved. Goody interestingly elaborates the differences between the savannah or "horse" states, in which power is in some measure dispersed through such institutions as clientship and circulating succession and in which armed and mounted nobles raid the surrounding acephalous tribes for slaves, and the more strongly centralized and autocratic forest or "gun" states, in which power tended to be retained in the hands of a narrow ruling dynasty. He brings out clearly, in the West African context, the interdependence, mainly expressed in terms of slave raiding and trading, between these two kinds of states and their victims, the acephalous (and indigenous) peoples of the area.

Since as far as the latter, the autochthones, were concerned the horse was a primary means of raiding and enslaving them, they were naturally anti-horse. Though there was not much that they could do about this in practical terms, they could at least express their attitude symbolically, and in Chapter 4 Goody illuminatingly discusses the manner in which local shrines throughout West Africa, which were usually associated with the earth, held horses to be strictly taboo. These two chapters, firmly grounded in Goody's profound knowledge of West Africa, make fascinating reading.

The traditional kingdoms of Africa were, then, a variety of things, but they were certainly not "feudal" states, in the European sense of that term. In fact very few, if any, modern social anthropologists would claim that they were, though some have used "feudal" analogies rather loosely. There were major differences, in technology, land tenure and social organization, between eleventh century Europe and traditional Africa, and it is valuable to have some of these spelt out for us, in the context of West African ethnography. But to the question why it was that Africans south of the Sahara did not adopt "wheel, plough, and all the concomitant aspects of the 'intermediate technology'", Dr. Goody offers no answer. Perhaps in the conditions of most of sub-Saharan Africa in pre-European times it just didn't seem worth the trouble. Or perhaps the question is unanswerable.

MIA BRANDEL-SYRIER, *Reeftown Elite: A Study of Social Mobility in a Modern African Community on the Reef*. Routledge and Kegan Paul, London 1971. 335 p., 4 figs. Price £ 3.50.

D. H. READER

An analytical description of the lives and career histories of 60 African males, this study claims to cover a total enumeration of the social elite of a Johannesburg African township in the early 1960s. As in her earlier works, Mrs. Brandel is best at the descriptive and impressionistic level. No real statistical treatment is attempted or indeed suitable, and many of the tables confuse rather than elucidate.

Given these reservations, there is much to commend. Some of the best analytical material is to be found in an opening chapter entitled *The Setting*. Here are impressive outlines of power and prestige alignments, role strains between fellow African professionals, status anxiety and intrigue networks, all of which could have been elaborated into a study on their own. In some respects one is reminded of the window-watching society which the Bethnal Greeners became on their transfer to "Greenleigh" (Young and Wilmott, 1957).

The profile of Mrs. Brandel's elite which emerges is one of a group predominantly rural in origin, poorly educated at the beginning of their careers but showing unusual versatility and flexibility in taking advantage of opportunities offered. They manifest a pragmatic but uncommitted interest in education, the norms of Western culture, religious conversion or indeed in any benefaction which will advance them on their individual paths. Their previous indebtedness to the missionaries is played down, while their present preference for the Afrikaner over the English-speaker is accentuated. In general the elite seem to have lost much social spontaneity in their new milieu.

Perhaps the greatest merit of the book is its frank appraisal of the positive contribution to multi-racial life in South Africa from *both* sides of the colour bar. This account vividly portrays the infinite adaptability of human beings in a plural society, and shows how conflict itself can be the source of new and dynamic ways of life. Mrs. Brandel here continues a new trend in thoughtful race relations analysis such as is to be noted in works like Heribert Adam's *South Africa: Sociological Perspectives* (1971).

ARIANE DELUZ, *Organisation sociale et tradition orale: Les Guro de Côte d'Ivoire*. Cahiers de l'Homme, Mouton et Co., Paris-La Haye 1970, 196 p. Prix 35 F.

R. BUIJTENHUIJS

Grâce aux travaux de J. Vansina sur les Bakuba et de M. G. Smith sur les Hausa on connaît bien les problèmes de l'étude historique en général et de l'établissement d'une chronologie dans les sociétés africaines à pouvoir politique centralisé. Cependant, il n'existe pas d'essai de méthode historique sur les sociétés africaines dites "acéphales".

Cette lacune A. Deluz se propose de la combler en se basant sur une enquête effectuée chez les Guro de Côte d'Ivoire, population ne connaissant ni la chefferie, ni les griots spécialisés. Il s'agit donc d'une recherche historique utilisant comme source unique la tradition orale, comme le faisait J. Vansina, avec la difficulté supplémentaire que la connaissance de cette tradition n'est pas ici l'apanage de quelques spécialistes mais se trouve dispersée parmi un grand nombre d'individus à travers toute la société. La reconstitution de l'histoire de l'ethnie tout entière doit alors passer, et telle est bien la méthode que nous propose A. Deluz, par la récolte, patiente et laborieuse, des généalogies de chaque unité familiale et par une connaissance approfondie de l'organisation sociale permettant d'utiliser ces généalogies avec discernement. Projet ambitieux et qui ne manque pas d'intérêt.

L'ouvrage lui-même est divisé en trois parties. Dans la première partie, l'auteur nous donne un résumé des faits ethnologiques sur les Guro dont la connaissance est indispensable à la compréhension des analyses ultérieures, résumé portant notamment sur le cadre géographique et régional et sur l'organisation sociale. Cette partie relativement succincte est, à notre avis, inutilement difficile pour le lecteur non-averti, n'ayant aucune connaissance préalable des Guro.

La deuxième partie du livre comprend un protocole de l'enquête historique montrant comment et dans quelles conditions a été constitué le corpus de la tradition orale, récits, généalogies et faits culturels pertinents. L'auteur y traite successivement des différentes catégories d'informateurs intéressants dans la société guro et de la façon dont il convient d'utiliser leurs informations, des relations entre les informateurs et l'enquêteur et son interprète-assistant, et de la façon dont se déroulèrent les entretiens (collectifs et semi-dirigés) avec les anciens des villages. Ecrite d'une plume alerte, cette partie pleine de renseignements pratiques peut intéresser non seulement les spécialistes historiens mais indifféremment tous les chercheurs en sciences sociales ayant à travailler dans des villages africains.

Dans la troisième partie l'auteur développe la critique des documents récoltés dans la société guro en les analysant dans leurs rapports avec l'organisation sociale, la parenté et la vie religieuse; ceci pour montrer dans quel sens interpréter ces données en vue de restituer selon des critères scientifiques occidentaux la profondeur temporelle de la société guro.

L'ouvrage s'arrête là et ceci est la remarque critique principale que nous aurons à formuler à son égard. Dans son introduction, A. Deluz semble critiquer l'étude historique de B. Ogot sur les Luo (*History of the Southern Luo*), parce que celui-ci ne donne que des indications fragmentaires sur la méthode de recherche employée et expose uniquement les conclusions de ses recherches. Or, A. Deluz finalement, fait l'inverse. Elle nous apporte tous les éléments nécessaires pour écrire l'histoire du peuple guro, mais elle ne nous donne pas cette histoire même. Le lecteur reste ainsi sur sa faim. Il apprend bien, par des remarques incidentes et dans des notes en bas de page, que les Guro, avant l'intervention coloniale, ont connu une période de migrations importantes, qu'ils ont été supplanté par certaines ethnies dans leur région d'origine et qu'ils en ont chassés d'autres dans leurs lieux d'habitation actuels, qu'il y a même eu une guerre Guro-Baoulé, mais la substance de ces événements historiques ne nous est pas livrée. L'auteur indique (p. 12) qu'une chronique des Guro sera rédigée ultérieurement après des recherches supplémentaires et quand elle disposera des moyens techniques nécessaires pour traiter tout son matériel, mais on peut se demander si elle n'aurait pas mieux fait de publier l'essai méthodologique et l'analyse de l'histoire guro en même temps. Le lecteur aurait pu juger alors la méthode proposée sur ses résultats pratiques.

Cette remarque nous paraît d'autant plus pertinente que les propositions d'A. Deluz nous ont laissé sceptique sur deux points. D'une part, l'auteur se montre convaincue (p. 15) que du moins chez les Guro, où aucune régularité ne préside à la répartition des unités de parenté dans les unités territoriales, l'étude historique doit être exhaustive, c'est à dire toucher toutes les unités de parenté, sous peine de ne pas être utilisable. Or, il s'agit ici d'un travail considérable (les Guro comptent environ 110.000 individus répartis sur quelques 340 villages) et on aimerait savoir si les résultats d'une enquête aussi longue en valent vraiment la peine. D'autre part, l'auteur nous dit avoir visité souvent deux, trois et jusqu'à quatre villages par jour, ce qui revient à dire que la plupart des villages ont été étudiés en une demi-journée ou moins (p. 67). Quand on voit (pp. 71-73) l'étendue des problèmes que l'auteur traite au cours des entretiens avec les anciens des villages et la difficulté des matières abordées on est en droit de se demander si elle n'a pas travaillé un peu trop vite à certaines occasions. Là encore, seule la publication "matérielle" comportant la chronique du peuple guro aurait pu enlever nos doutes.

Afrika Studie Centrum, Leiden

SAMWIRI RUBARAZA KARUGIRE, *A History of the Kingdom of Nkore in Western Uganda to 1896*. Clarendon Press, Oxford studies in African affairs, Oxford 1971. 291 pp. Price £ 4.50.

JOHN BEATTIE

Nkore, usually incorrectly spelled Ankole, was one of Uganda's four ancient kingdoms, all of which ceased to exist when the former Protectorate was declared a Republic in 1967. There is already a substantial though scattered literature, of varying quality, about Nkore's pre-colonial history and traditions, and Dr. Karugire, in his excellent study here under review, takes full account of it. But the value and originality of his work owe most to his own first-hand research in the area. He spent about a year there, interviewing a great many people, most of them elderly, who were specially well informed about their country's history and traditions. As a Munyankore (a native of Nkore) by birth and a historian by training Dr. Karugire was eminently qualified for this task.

To his more strictly historiographical concern he adds an informed interest in the traditional socio-political structure of the Nkore kingdom, and he devotes two instructive chapters to this topic. After a useful Introduction, largely devoted to a (perhaps over-long) discussion of method and problems of chronology, he examines in Chapter I, on 'Class and Nation', the familiar Hima-Iru distinction, of which so much has been made by earlier writers. It has been customary to represent the Hima as a cattle-herding, ruling aristocracy, exploiting and lording it over the agricultural Iru majority. These last are usually described as occupying an inferior, serf-like position in a kind of caste system, which the Hima rigidly sustain for their own advantage.

Dr. Karugire shows convincingly that it is not and never was like that. The social gap between Hima and Iru has, he says, been much exaggerated, though there are great differences between their ways of life, and these have limited mutual contact. But the system was always an open one, not the closed caste-like structure described by such earlier writers as Roscoe and Oberg. Iru always could and did carry arms, intermarry with Hima, receive appointment as chiefs and palace officials, acquire productive cattle (i.e. wealth), and so, sometimes, themselves *become* Hima. It was a *class* system, not a 'caste' one, and Dr. Karugire interestingly describes how the effect of the British intervention was to make it very much more rigid and 'closed' than it had been before.

In the next chapter, 'Mystique of Kingship', some more misunderstandings and misrepresentations are cleared up. To take just one of them, like the other Uganda kings the Mugabe of Nkore was not, as some earlier writers had represented him, a 'priest', a rainmaker or a mediator between gods and men. He was a secular ruler and military leader, whose authority (which was very much less than absolute) rested on his presumed descent from the legendary Cwezi hero-gods, his association with a special royal drum, and his control of the armed

forces. His participation in the religious life of the tribe was minimal.

The remaining three chapters of the book offer a detailed reconstruction of Nkore traditional history from the departure of the Cwezi (an event which Dr. Karugire, with some other contemporary scholars, places at about the beginning of the sixteenth century) to 1895, the year in which the kingdom's last independent ruler died. Naturally the story of the earlier periods must be largely if not wholly conjectural, especially when it touches on legends about the mysterious Cwezi. But Dr. Karugire makes good use not only of the very full Nkore traditions but also of those of neighbouring countries, and although there is room for disagreement on some minor points I would judge that, as far as Nkore is concerned, his version must now be regarded as authoritative.

He sees Nkore history as having moved through three phases. The first of these he places roughly in the sixteenth and seventeenth centuries, and its theme is the foundation and consolidation of the kingdom under its ruling dynasty, the Bahinda: this phase is dealt with in Chapter III. Chapter IV considers approximately the next hundred years, which were characterized by succession wars within the now firmly established Hinda dynasty, and by increasing contacts, mostly hostile, with neighbouring groups. The third period, dealt with in the fifth and final chapter, covers the reigns of the last two independent Nkore kings, and its main theme is territorial expansion. Nkore had never been anything like as large and powerful as Buganda or the other Uganda kingdoms, but in this final period 'some form of "overrule"' was exercised 'from time to time' over a number of smaller neighbouring units. Nkore paramountcy over these amounted to little more than the occasional receipt of tribute from them, and — perhaps rather more significant — the required presence of their representatives at the royal capital. In fact, in the closing years of the nineteenth century, after a final and exceptionally disastrous succession war, even this limited degree of political unity seemed to be on the point of total breakdown.

The arrival of the British changed all that. The new colonial rulers thought that Nkore was, or at least ought to be, a strongly centralized state like Buganda, and those of the ruling class who still survived did not disillusion them. So the new administrators vigorously set about reviving and consolidating the enfeebled kingdom, forcing the reluctant (and often resisting) 'tributary states' into a compact, new, territorially defined, 'governable' political unit. The effect of what Dr. Karugire not unjustly calls British 'wrong belief and oversight' (though it would perhaps have been difficult for them to have done any better) was not just to 'save' the Nkore kingdom; it was substantially to expand and strengthen it. But in fact it no longer was the old kingdom; it was something new, and essentially a British artefact. The old polity, whose struggles and growth Dr. Karugire has so sympathetically charted, existed no more.

The story of the Nkore kingship, and especially of its last pre-colonial years, is a dramatic one, and Dr. Karugire tells it well. He writes without partisanship, recognising the part played by 'patriotic

fictions' in Banyankore's, as in other peoples', representations of their own past. As well as having importance as 'tribal' history, this book makes a significant contribution to our understanding of the working of small-scale African states. Dr. Karugire has put ethnographers and social anthropologists, as well as historians, in his debt.

COHEN, D. W., *The Historical Tradition of Busoga. Mukama and Kintu*. (Oxford Studies in African Affairs), Clarendon Press: Oxford University Press, Oxford 1972. Pp. X + 218, 9 kaartjes. Prijs £ 3,75.

JAN VANSINA

Busoga, het meest bevolkte gebied van Oeganda, juist ten Oosten van Buganda is iets kleiner dan drie Belgische provincies en niet veel groter dan Noord-Brabant. In 1892 was dit gebied verdeeld tussen 68 staatjes (waarvan 61 in een kleinere zuidelijke helft!) en 220 patriklans. Dit boek behandelt de geschiedenis van het gebied volgens de mondelinge overleveringen en staat duidelijk in de lijn van een aantal nieuwe werken die hetzelfde doel nastreven in Oeganda. De bekende etnoloog Lloyd Fallers is de volkenkundige voor Busoga zodat Cohen op een grondige kennis van de maatschappij, vooral in haar sociale en politieke uitingen steunen kon voor zijn eigen werk.

De invloed van Fallers is dan ook duidelijk in de inleiding over land en volk, al vult schrijver Fallers aan of verbetert hem hier en daar. Een voor de historikus belangrijk punt is dat de voorouder van elke klan (*nkuni*) als stichter vereerd wordt op de plaats die overeenkomt met de eerste pleisterplaats van deze klan te Busoga of de plaats waar de klan ontstond. De gegevens op kaartjes 2-5 geven de verspreiding van de hoofdiën en de *nkuni* centra weer. De inleiding wordt afgerond met een hoofdstuk gewijd aan het verzamelen en het gebruik door Cohen van de mondelinge overleveringen die ten grondslag liggen aan zijn werk. Dit is vast het beste hoofdstuk van het boek, samen met de bijbehorende aanhangen, o.a. degene die de kronologie terugvoert tot ongeveer 1700. De proeve is origineel in het systematisch zoeken naar synchronismen met Buganda en het erkennen van de moeilijkheden die gepaard gaan met het vaststellen van "generatie"s wanneer opvolging (maar niet erfenis!) van broer tot broer overgaat. Hier moet men vermelden dat de ruwe gegevens van Cohen in archiefform verkrijgbaar zijn en men kan nagaan in hoeverre praktische toepassingen, steunende op aantal generaties redelijk zijn of niet. De meeste lof moet zeker toegekend worden aan de archiefdelen (op microfilm). Al is de inhoud soms zwak omwille van de vragenlijst van de auteur zelf (in het boek gegeven en vooral gericht op geslachten en migratie), dan kunnen zeer vele gegevens toch gebruikt worden voor doeleinden die Cohen niet voorzag.

Verder is het boek, niettegenstaande de titel, helemaal gewijd aan de volksverhuizingen die teneinde kwamen vóór 1700, i.e. ironisch genoeg vóór de proeve van kronologie in aanhang C. Twee leiders worden door de Soga opgegeven. Kintu ("Het Ding") en Mukama ("De Melker") zijn de grote kultuurhelden. Kintu wordt ook in Buganda als eerste voorouder aangezien en Mukama is de titel van de vorst in Bunyoro en een hele reeks rijken in West Oeganda. Drie hoofdstukken behandelen Kintu en vier Mukama.

Het Kintu deel begint met een schets van de grote volksverhuizingen die in Oeganda plaats grepen sedert het laat steentijdperk: die van de Bantoe, Madi en Hima. Deze schets steunt op de voorstellingen van Oliver en Crazzolaro en datums worden verschaft door C. 14 voor het DB (*dimple based*) vaatwerk, dat aangezien wordt als het werk van Bantoe en in dit werk opgegeven wordt als iets voor het einde van het eerste millennium, terwijl Bigo de datum opgeeft voor de Chwezi. De aankomst van de Hima, allicht uit zuid-west Ethiopië, wordt geschat tussen 1000 en 1300 en Kintu wordt gedateerd als 1250 ± 150 ! Het hele geval doet onwerkelijk aan. Het verraadt echter een opvatting over het verleden waarbij men tracht de cultuur van een streek te verklaren door volksverhuizingen en hun gevolgen. Bantoe botsen op Madi, de vloed is gestuit en leidt tot terugvloeien. Elders vermengen verschillende stromen zich enz. "Himatization" en "Bantuization" moeten veel verklaren! Dezelfde opvattingen in meer gematigde vorm liggen trouwens ten gronde aan het gehele werk.

De twee andere hoofdstukken volgen Kintu in zijn trek van de Elgon berg door Busoga naar Buganda. In Busoga vond hij de aanvang van een hoofdij geleid door een klan, afkomstig van de Ssesse eilanden en beroemd als potters. Deze en een andere klan en een huwelijk met Kintu verklaren de legende van Kintu, een legende die verhaalt hoe hij uit de hemel nederdaalde met zijn vrouw en verder hoe de dood onder de mensen kwam. De Hemel is de naam van een klanstichter en zo is de Dood. Kintu liet in Busoga de klans achter waarvan de totems de leeuw, de luipaard of de genetkat zijn en deze stichtten er verschillende hoofdijen.

Het derde deel begint met een hoofdstuk over de volksverhuizingen van de Lwo volgens Crazzolaro en Ogot, want Mukama was een Lwo. In die tijd (1550 op een komposiet van generaties van klans berekend zoals andere datums) was Noord-Busoga een land van vissers en jagers die vanuit het Zuiden komend een haast verlaten land gevonden hadden. De volgende hoofdstukken beschrijven de verschillende invallen der Lwo. Een eerste aankomst leidt tot het stichten van Budoola in het Zuidoosten, dicht bij het huidige Pa-Dhola der Lwo. Dit was het werk van tenminste acht klans. Een tweede groep kwam van Pawiir uit het Noordwesten onder Kakaire, stichter van de klan der Menha. Niettegenstaande hun oorsprong in de meest tegengestelde richting reist deze groep door Noord Busoga om een hoofdij te stichten op enkele km van de voorgaande! Een derde inval omvat wel 10 % van de bevolking de Ngobi (veldbok) klan die met de echte Mukama uit het

Oosten kwamen. Mukama, zoals Kintu, trok van Oost naar West door het hele land en verder tot Bunyoro, op het einde van de zestiende of het begin van de zeventiende eeuw. Hij liet zijn "kinderen" achter, waarvan niet minder dan achttien staatjes afstammen. Twee "kinderen" kwamen voor Mukama in het verre Noordoosten en vestigden er twee hoofdiën nabij de grens met Bukedi, rond 1656 ± 38 . Die worden niet als "echt" aangezien door Cohen die wel aanneemt dat de andere afstammelingen waren van Mukama. Rond 1700 dus waren de volksverschuivingen en verhuizingen voorbij. En het boek breekt onverwachts af.

De voorgaande samenvatting toont wel aan dat de auteur veel te licht omgesprongen is met voorhistorische gegevens, C 14 datums en hun standaard deviaties verwacht met waarschijnlijke afwijkingen volgens een berekening met generaties. Soms is hij nalatig met etymologieën, maar zijn grootste gebrek is wel geweest dat hij de officiële overleveringen van staat en klan te letterlijk opgevat heeft met inbegrip van hun eigen opvatting over het verleden, hun benadrukken van "oorsprongen". Al zegt hijzelf dat Kintu en Mukama *Adamic figures* zijn, toch volhardt hij in de boosheid en maakt er "echte mensen" van die indertijd geleefd hebben. Hij vraagt zich niet af of de hoofdiën niet eenvoudig hun prestige vestigen door zich te beroepen op de beroemde voorouder van Buganda of Bunyoro. Hij ziet niet in dat elke klan zijn eigen identiteit vestigt op een verhaal van oorsprong en nederzetting. Zelfs moesten alle verhalen "waar" zijn, dan toch kunnen ze geen algemeen beeld ophangen van het meer algemeen verleden van de maatschappij, de bevolking, de cultuur. Elke klan, elke hoofdië spreekt voor zichzelf. Klans hebben niet meer dan een kleine duizend leden rond 1892 en de 61 zuidelijke hoofdiën waren dikwijls niet veel groter dan een of twee gemeentes in Nederland. De staat van zaken in Busoga herinnert aan die van segmentaire maatschappijen en andere waar geen staten bestonden, al is het Soga geheugen structureel dan nog soms twintig generaties diep (omdat er hoofdiën zijn). Had schrijver dit ingezien dan ware hij op zijn hoede geweest en zou tenminste nagedacht hebben over de moeilijkheden die oprijzen als men een algemene geschiedenis moet schrijven uitgaande van ettelijke ruimtelijk zo beperkte gegevens.

Wat echter grondig verkeerd is in dit boek is vast dat de overleveringen zo slaafs gevolgd worden. Cohen heeft geen eigen vraagstelling. Niet alleen ziet hij niet in wat de opwerpingen zijn of de moeilijkheden die zijn beschrijving oproepen. (Hoe kan men één cultuur, één taal bewaren als er zovele oorsprongen zijn van zoveel verschillende kanten en wat betekent in dit verband de zeer hoge bevolkingsdichtheid van het gebied in het Zuiden?) Is "oorsprong" wel het belangrijkste en wat is het: slaat het op de bevolking en op welk gedeelte, of op de cultuur, of op de maatschappij enz. Hij zoekt niet zijn eigen vragen te stellen over Soga geschiedenis en die te beantwoorden in het raam van de Soga maatschappij. In dit verband valt het ontbreken van elke geschiedenis na de nederzetting van de stichters wel op. Nochtans bestaan er gegevens over de ontwikkeling sedert 1700 vermits er niet alleen

een kronologie kan opgesteld worden die onder andere steunt op oorlogen en invallen van Buganda. Cohen had de keuze om vooral de achttiende en negentiende eeuwen te volgen, de ontwikkeling van cultuur en maatschappij na te gaan, de economische toestanden en hun evolutie (b.v. graangewassen, bananen, handel in vis, pottenbakken enz.) te volgen en zelfs iets bij te dragen tot de geschiedenis van de kultussen en hun centra. Er was een grote keuze mogelijk voor wie van een vraagstelling uitgegaan ware.

Het is overduidelijk dat een crisis in de geschiedschrijving van prekoloniaal Afrika (en vooral Oost Afrika) broeit. Het werk van Cohen is typisch en zo zijn de aangehaalde tekortkomingen. Volkenkundigen en praehistorici stellen al langer hoe minder vertrouwen in werken die zo oppervlakkig of zelfs naïef zijn (cfr. de Kintu legende!). Het onderzoek moet op een andere leest geschoeid worden of het onweer zal losbarsten. De vorser moet beginnen met een vraagstuk en dan pas uitmaken welke bronnen en welke hulpmiddelen hem een antwoord kunnen verschaffen. De kritische zin mag nooit ontbreken. Maar om de vragen te stellen, de bronnen te schatten en soms te vinden, om de gegevens te verklaren moet de historicus meer dan een oppervlakkige kennis van de volkenkunde bezitten. Pas dan kan hij ontsnappen aan de door de onderzochte cultuur opgelegde historische patronen, dat hij kan weten wat en hoe te vragen. Het volstaat niet een boek over volkenkunde te verstaan, b.v. Fallers, en zelfs in te zien hoe structuren verschillende overleveringen kunnen opleveren, men moet nog een eigen problematiek kunnen opstellen en gegevens naar waarde kunnen schatten. Zolang de kennis niet toereikt moet men falen, zoals Cohen aantoonde. Zijn rekonstruktie is een reeks overleveringen aaneengeregeld als kralen op het halssnoer van Kintu en Mukama.

Universiteit van Wisconsin

ALEXANDER ALLAND JR., *Adaptation in Cultural Evolution: an approach to medical anthropology*. Columbia University Press, New York and London, 1970. IX + 188 p. and 6 p. bibliography. Price \$ 7.

TH. GEROLD-SCHEEPERS

Zoals in de titel wordt gesuggereerd, stelt de auteur in deze studie een tweeledig doel:

1. Een analyse van een cultuur-evolutietheorie en het opsporen van aanknopingspunten met de biologische evolutieleer;
2. De ondersteuning van de bio-culturele evolutietheorie met voorbeelden van aanpassingsvormen van menselijk gedrag aan een omgeving, waarin ziekte en ziektebestrijding een belangrijke plaats innemen. Kortom, de invloed van de met ziekte geconfronteerde mens op cultuurontwikkeling wordt ter discussie gesteld.

In de eerste vier hoofdstukken, die tezamen 2/3 van het totaal uitmaken, geeft de auteur, na de inleiding, een overzicht van de vroegere

en huidige betekenis van de evolutietheorie in de antropologie. Vervolgens behandelt hij een reeks biologische en culturele verschijnselen, die ziekte en gezondheid beïnvloeden, waarna hij tenslotte een model ontwerpt, volgens welke de adaptatie van de mens aan ziekte kan worden geanalyseerd.

In de laatste vier hoofdstukken, die samen met de conclusie 1/3 van het geheel vormen, worden inheemse medische praktijkvormen en inheemse medische systemen, die door de mens bij de bestrijding van ziekte worden gehanteerd, behandeld als voorbeelden van instrumenten van adaptatie.

In de cultuur-evolutietheorieën, die voorheen door antropologen zijn ontwikkeld, heeft de milieufactor, aldus de schrijver, nooit een duidelijke plaats ingenomen. Enerzijds door sommigen onderschat (bijv. Morgan, Murdock, Spencer, Sahlins), is zij door anderen overgeaccentueerd (bijv. Steward, Eggan).

Alland waarschuwt tegen determinisme, maar wil van de andere kant de selectieve invloed, die de omgeving op cultuurontwikkeling uitoefent, geenszins uitsluiten. Niet de omgeving als zodanig, maar wel de door de mens veranderde omgeving, oefent een selectiedruk uit zowel op het menselijk gedrag, alswel op de fysieke structuur van de mens.

Bij een analyse van het adaptatieproces moeten zowel economische als medische factoren worden beschouwd. De carrying capacity van de grond vormt een duidelijke maatstaf voor een al of niet evenwichtige opbouw tussen bevolkingsgroei en exploitatie van de omgeving, terwijl studies van epidemiologische patronen aantonen in welke mate een populatie al of geen reserves bezit om dit evenwicht te handhaven. De auteur ziet hierbij een overeenkomst tussen adaptatie in cultuurevolutie en biologische evolutie. Het adaptatieproces voltrekt zich namelijk in populaties van mensen, die als "behavioral" en als "physical entities" moeten worden beschouwd. Niet de culturen als zodanig echter, maar wel de capaciteit tot cultuurvorming is genetisch vastgelegd.

In het hoofdstuk over de oecologie van de ziekte, volgt een uitgebreid overzicht van een complex van biologische en culturele factoren, die het ontstaan van infectieziekten, voedselproblemen en stressverschijnselen beïnvloeden.

In hoofdstuk vier worden een aantal hypothesen gesteld in verband met adaptatie van de mens aan de ziekte. Bij een populatie met endemische ziekten bestaat meer ruimte om te experimenteren dan bij populaties met snel opkomende en snel verdwijnende epidemische ziekten. Indien de overdracht van een infectie gecompliceerd is, bijv. via vectoren, is het moeilijk doeltreffende preventieve maatregelen te ontdekken en uit te voeren. Een zeldzame ziekte biedt minder gelegenheid tot empirisch onderzoek dan een vertrouwd ziektebeeld. Deze medisch-epidemiologische onderzoeken krijgen een andere dimensie indien men er de plaatselijke opvattingen omtrent ziekte bij betreft. Vastgewortelde theorieën over het ontstaan van ziekten houden empirisch onderzoek tegen, terwijl toevallige positieve resultaten van behandelingsmethoden het bestaande systeem ten koste van alternatieve mogelijk-

heden bevestigen. Het is belangrijk, aldus de schrijver, "cross-cultural" analyses uit te voeren, terwijl tevens historische onderzoekingen naar een vroegere verspreiding van ziekten in een populatie, het inzicht in het adaptatieproces van de mens aan de ziekte verhogen. Van de verschillende etno-historische methoden noemt hij (a) de paleopathologie, d.w.z. in hoeverre verschaffen beenmisvormingen ons informatie omtrent de vroegere verspreiding van een bepaalde infectieziekte; (b) de immunochemie, die een correlatie tussen de mate van genetische resistentie tegen een ziekte en een vroeger voorkomen van die ziekte in een populatie kan aantonen; en (c) de linguïstiek, die kan verklaren in hoeverre ontleende medische termen duiden op een recente introductie van ziekten in een populatie.

De auteur schetst hiermede een model waarbij ziektebestrijding als een van de strategische wapens bij de adaptatie aan de ziekte, als uitgangspunt dient. Tevens worden methoden genoemd om de ziektegeschiedenis van een populatie te ontdekken. Hierbij wordt echter slechts ten dele ingegaan op de centrale vraagstelling: welk complex van fysiologische, genetische, demografische, milieu- en cultuurfactoren ligt ten grondslag aan het ontstaan van epidemiologische patronen in een populatie en omgekeerd, in welke mate brengen ziekten zodanige genetische veranderingen voort, dat zij van invloed zijn op het gedrag van de mens?

We missen deze aansluiting ook in de hoofdstukken 5, 6 en 7, waarin de schrijver tracht voorbeelden uit de niet-westerse geneeskunde in te bouwen in voorgaande theoretische beschouwingen over adaptatie. In feite ligt dit, gezien het eenzijdige karakter van het merendeel der medisch-antropologische studies, binnen de lijn der verwachting. Zoals Alland zelf in de inleiding opmerkt, zijn deze studies gebaseerd op onderzoekingen van plaatselijk geldende ziekte-theorieën. Hierin zijn oecologische aspecten verwaarloosd, waardoor tevens de eigenlijke betekenis van epidemiologische patronen van een populatie over het hoofd is gezien.

Ook Alland blijkt voor een analyse van adaptatie aan de ziekte, de inheemse medische praktijkvormen en systemen als uitgangspunt te nemen. Hij vervalt hierbij onvermijdelijk in de behandeling van traditionele onderwerpen, bijv. in hfd. 5, waarin inheemse diagnostische, curatieve en preventieve geneesmethoden op hun waarden als instrumenten van adaptatie worden beoordeeld en in hfd. 6, waarin de welbekende reeks van opvattingen over bovennatuurlijke oorzaken van ziekten wordt opgesomd.

Afgezien van de zinvolle hypothesen, die in dit verband worden gesteld, verwacht men, gezien de uitvoerige oecologische voorbeschouwing, naast de genoemde benadering tevens een uitgangspunt, dat op een bredere objectieve betekenis van de ter plaatse voorkomende ziekten is afgestemd. Alland zelf noemt in de inleiding een boeiend voorbeeld, waarin hij wijst op het verschijnsel dat malaria, ofschoon niet deel uitmakend van de ziekte-theorie der Mano (Liberia), een onmiskenbare invloed heeft op het genetisch patroon van de populatie. Het is zaak,

aldus de auteur, rekening te houden met aspecten zoals resistentie, gevoeligheid voor andere ziekten en afnemende vitaliteit, gezien de latente maar desalniettemin reële invloed van ziektepatronen op het gedrag van de mens, zoals de keuze van woonplaats, sociale interactiepatronen en economische productiviteit.

Na het doorlezen van de eerste vier hoofdstukken, kijkt men reikhalzend uit naar een uitvoeriger bespreking van genoemde relaties tussen voorkomen van ziekten en hun effect op het gedrag van een populatie.

Deze studie, die door Alland uitdrukkelijk wordt gepresenteerd als een eerste proeve van benadering, is desalniettemin in verschillende opzichten belangrijk. Er wordt aangetoond, dat een interdisciplinaire samenwerking, met name tussen de antropologie, de biologie, de epidemiologie en de oecologie, nieuwe perspectieven kan bieden voor een uitbouw van de theorievorming in de culturele antropologie, in casu van de evolutionaire benadering. De auteur geeft bovendien een belangrijke aanzet tot het plaatsen van losstaande medisch-antropologische gegevens in een theoretisch raamwerk. Voorzover de onderzoekresultaten hiertoe nog te eenzijdig blijken, worden er belangrijke suggesties voor voortgezet onderzoek gegeven. Hierbij zal men echter zorgvuldig moeten afwegen, in welke mate ziekte van invloed is op cultuurverandering. Het behoeft geen betoog, dat naast de factor ziekte, als één oecologische factor, meer milieu- en vooral sociaal-culturele aspecten bij een studie van cultuurevolutie moeten worden betrokken, wil men vermijden om via een achterdeur in de deterministische gevarenszone terecht te komen.

Ofschoon men in het laatste deel van de inleiding een toelichting kan vinden op in de tekst voorkomende medische en epidemiologische termen, zijn enkele gedeelten tamelijk specialistisch. De leesbaarheid van het boek wordt hierdoor echter geenszins storend aangetast.

HERIBERT ADAM (ed.), *South Africa. Sociological Perspectives*. Oxford University Press, London-New York-Toronto-Cape Town, 1971. XII en 300 bladzijden tekst; elke bijdrage voorzien van een lijst van "references"; een bibliografie (blz. 301-332) en een index (blz. 333-340). Prijs £ 3.50.

J. PRINS

Sinds jaar en dag verschijnt er over Zuid-Afrika een ononderbroken stroom van geschriften van allerlei aard en zeer verschillend gehalte. Een stroom, die nog altijd eerder aanzwelt dan afneemt. Het is algemeen bekend, en het wordt in het inleidend hoofdstuk van dit boek nadrukkelijk gesteld: de grote meerderheid van al die publicaties "amount to little more than a polemical denouncement of the Apartheid system". Aan deze uitspraak zou kunnen worden toegevoegd, dat nu en dan virulente verdedigers van dit stelsel opduiken. Die zijn in de minderheid.

Het boek, dat nu voor ons ligt, gaat door zijn veelzijdigheid, door het streven naar objectiviteit, dat zijn schrijvers kenmerkt, ver boven het gemiddelde peil van de Zuid-Afrika literatuur uit. Zij, die aan dit verzamelwerk hun bijdrage hebben geleverd, hebben zich beijverd, om de vraagstukken, die zij behandelen, aan te vatten en te bezien van het bijzondere Zuidafrikaanse sociale krachtenveld uit. Zij hebben zich onthouden van morele afkeuring; in plaats daarvan hebben ze getracht het racisme of racialisme (welke term is beter?) zowel als het verzet tegen het heersende stelsel liever te verklaren vanuit, wat zij noemen "the changing interest structures". Terecht zegt de inleider van het boek (Heribert Adam), dat alle schrijvers in hun wezenlijk-critische benadering van het verschijnsel "apartheid" met elkaar overeenkomen. Het feit, dat het Nederlandse woord "apartheid" (hoewel zelf niet zuiver Nederlands op de graat) in zoveel talen zonder meer is overgenomen, schijnt al aan te wijzen, hoe zeer de Zuidafrikaanse situatie iets "aparts" is in de wereld. Wie zijn de schrijvers?

De samensteller, Heribert Adam, Duitser van geboorte, uit de Frankforter kring (Institut für Sozialforschung) is sinds ettelijke jaren verbonden aan de Simon Fraser Universiteit te Vancouver. Van zijn hand is in 1969 een verhandeling verschenen, getiteld: *Südafrika, Soziologie einer Rassengesellschaft* (Edition Suhrkamp, in de bibliografie opgenomen).

Zijn totaalvisie op de Zuidafrikaanse problemen, daarin gegeven, wordt misschien het best gekenmerkt door een uitspraak (die ik meen, zonder gevaar voor misverstand uit de kontekst te mogen losweken), dat de apartheid is "eine neue, erfolgreiche Form totalitärer Herrschaft, die sich für andere Länder mit ähnlicher Problematik anbietet".¹ Doch met deze aanhaling uit een buiten de recensie vallend geschrift loop ik vooruit op de inhoud van het onderhavige verzamelwerk, waarin Adam, behalve de korte inleiding, een bijdrage, getiteld: *The South African Power Elite: a survey of ideological commitment*, heeft geschreven. De medewerkers aan dit boek, vijftien in totaal, zijn niet alle sociologen. Dat zijn wél Mevrouw Kogila Adam (Vancouver City College), Andreski (Reading, England), Dicky Clark (Durban Universiteit, Zuid-Afrika), Ellen Hellman (Mevrouw Koch, woonachtig in Johannesburg), Philip Mayer (Durham University), Mevrouw Fatima Meer (Durban Universiteit, Zuid-Afrika) en Pierre L. van den Berghe (Universiteit te Seattle).

De overige contribuanten zijn: een Amerikaanse politicologe: Mevr. Gwendolen M. Carter; twee psychologen: Kurt Danziger (York University, Toronto); J. W. Mann (Witwatersrand Universiteit, Johannesburg); één econoom: G. V. Doxey (York Universiteit, Toronto); één historicus: Richard B. Ford (Clark University, Massachusetts); één jurist, A. S. Mathews (Universiteit te Durban) en één journalist — de enige Bantoe onder de bijdragers, nl. Jordan K. Ngubane, verbannen uit Zuid-Afrika, en bekend als schrijver van *An African explains apartheid*.

¹ Zie *Soziologie einer Rassengesellschaft*, p. 137/138.

Naar ik meen, kennen ook de schrijvers onder hen, die niet in Zuid-Afrika werkzaam of geboren zijn, Zuid-Afrika uit vroeger verblijf en studie. En bijna allen hebben één of meer boeken over Zuidafrikaanse problemen op hun naam staan. Wij noemden er reeds van Adam zelf en van Ngubane.

Laat ons volstaan met te zeggen, dat b.v. zeer bekend is het brede werk van Mevrouw G. M. Carter: *The politics of inequality: South Africa since 1948*, en het herhaaldelijk herdrukte befaamde *Handbook on Race Relations in South Africa* van Ellen Hellman.

Terzijde: de "comprehensive bibliography on South Africa since 1960" in dit boek, wordt ingeleid met de mededeling: "This bibliography comprises all books, articles and pamphlets on South Africa, which have been published since 1960".

Dat is een verregaande pretentie. Alleen al onze (bescheiden) particuliere verzameling bevat enkele niet genoemde werken, die toch o.i. meetellen. Het is niettemin een zeer uitgebreide bibliografie.

Zijn de Engelse publikaties, zoals te verwachten, sterk overwegend, zijn er vrij veel Duitse geschriften en zelfs enkele Italiaanse genoemd, de Nederlandse zijn er al heel zwak in vertegenwoordigd; ook in het Afrikaans is meer belangrijks geschreven dan deze bibliografie doet vermoeden. Weinig aandacht heeft het boek gehad voor de Zuidafrikaanse Kleurlingen, the Coloured People, die toch een kleine twee miljoen tellen. Dit geldt ook voor de (Natalese) Indiërs. Geen enkele bijdrage is speciaal aan hen gewijd, hoewel verschillende schrijvers deze groepen, meer of minder terloops, ter sprake brengen. De bibliografie vermeldt enkele artikelen over hen.

In het volgende gebruiken wij de term Afrikaner alleen voor de blanke bevolkingsgroep, wier moedertaal het Afrikaans is; de term Bantoe voor de ruim 14 miljoen Zuidafrikanen, behorend tot verschillende ethnische eenheden, maar alle van zuiver Afrikaanse herkomst en een Bantoe-taal sprekende. In de bijdragen, die dit boek vormen, worden zij meestal met de verzamelnaam "Africans" aangeduid, hoewel niet steeds. Zo doet b.v. Ngubane, wiens bijdrage de rij opent, en wiens gebruik van deze term blijkbaar gebaseerd is op de theorie van de "Sudic people", stamvaders van alle "dark skinned peoples of Sub-Sahara", te onderscheiden van de "Arab African". (Hierop gaan wij niet in; het is trouwens niet het belangrijkste uit Ngubane's stuk.)

Niet alle bijdragen kunnen wij uitvoerig ter sprake brengen. Wij zouden trouwens, vooral als het economie, educatie of psychologie betreft, onze competentie al te boud overschrijden.

Wat Ngubane aangaat, wiens verhandeling de titel heeft: "South Africa's race-crisis: a conflict of minds," overtuigde aanhangers van de apartheidstheorie zullen allicht aanstoot nemen aan twee stellingen, waarvan hij uitgaat: 1. de "African" heeft door de eeuwen heen een eigen identiteit verworven; 2. het apartheidssysteem tracht deze identiteit te vernietigen. Voor de socioloog is het daarbij trouwens de vraag, wat in die term identiteit voor hem aan hanteerbaar begrip verborgen

is, vooral nu ze zó algemeen op "the African" wordt toegepast: . . .

Maar apartheids-ideologen zullen tegenwerpen, dat hun politiek juist het eigene van elke ethnische groep, van Sotho's, Xhosa's, Zoeloes en andere, tracht te waarborgen. De schrijver polemiseert tegen hen — maar belangrijker lijkt, dat hij tot een slotsom komt, die de lezer aan het einde bijna elk der andere bijdragen ook zou kunnen neerschrijven: hoe ingewikkeld het rassenvraagstuk in Z.A. ook moge zijn: het is en blijft een menselijk probleem.

Een rustig betoog, waarin de schrijver (hij is blijkbaar een Zoeloe) zijn eigen "mind" blootlegt; er moet z.i. duidelijkheid komen t.a.v. de doeleinden van de Zuidafrikaanse politiek; er moet zijn "a philosophy and technique for deracialization". Enige hoop ligt voor hem in de conferentiezaal.

Wat ons in Ngubane's opstel als een sociologisch vruchtbare onderscheiding aanspreekt, is zijn visie op het culturele stadium waarin de Bantoe-bevolking van Zuid-Afrika thans verkeert.

Niet weinig door de invloed van zending en missie, van politiek en economie is die te onderscheiden in drie groepen: 1. die van de stam-culturen; 2. die van de "shanty-towns" in en rondom de grote steden; 3. die van de missie-stasies (om een afrikaner term te gebruiken). Een stroming in de richting van een synthese zou opkomen in de generatie, die van de scholen komt (zowel zendingsscholen als openbare). Nu, in de moderne tijd, kan men van de door de staat opgedrongen "retribalization" geen resultaat verwachten. Wat er voor doorgaat, zijn de laatste resten van een levensstijl, die haar zin verloren heeft onder de druk van onderwerping, educatie, industrialisatie. Wat nu opkomt, is een nieuwe levensstijl, die de schrijver met een Zoeloe-term "isidolobha" noemt, erbij vermeldende, dat daarin het Nederlandse woord "dorp" ingekapseld is.

Van deze "isidolobha"-cultuur, die nu zich aandient, verwacht hij te zijner tijd "some form of political collaboration among the free peoples of the former High Territories, the independent citizens of the Transkei and other possible Bantustans" (pag. 20).

Hier is één van de perspectieven, die het boek, blijkens zijn titel bedoelt te geven. Bøeiend, ook al om *wie* het schreef.

In een andere sfeer brengt ons de studie van Professor Andreski,² getiteld "Reflections on the South-African social order from a comparative point of view". De vraag, die hier gesteld wordt, is, waarom reageert men in de wereld op het Zuidafrikaanse stelsel, zoals tot heden gebeurt? Waarom wordt het zo heftig veroordeeld door Christenen en niet-christenen, communisten en conservatieven?

Schrijvers ervaringen in Zuid-Amerika (hij doceerde enige jaren in Chili) stellen hem in staat, vergelijkingen te maken. Een ieder, die iets van Zuid-Afrika weet, kent de door hem besproken vragen. Als daar zijn: Het zwaar omstreden Zuidafrikaanse stelsel houdt de Bantoe-

² Schrijver van het boek *Africa's Predicament*.

volksgroepen, de Indiërs, de Kleurlingen en tot op grote hoogte de "Blankes" zelf in de ijzeren greep van het Vierstromenbeleid — niettemin stroomt er toch veel meer volk het land binnen dan er uit gaat. Niettemin is de Boliviaanse, de Algerijnse, de Pakistaanse plattelander er volgens A. minder goed aan toe dan de Bantoe. Niettemin heeft zich in Zuid-Afrika nooit zo iets voorgedaan als de bloedige, jaren durende "violencia" in Columbia of de vrij plotselinge anti-communistische furie op Java en Bali. Het Zuidafrikaanse stelsel schijnt in hoge mate doeltreffend te zijn. Andreski meent, dat de wereldwijde afkeer van dit systeem niet voorkomt uit een opéénstapeling van onrecht, daar te vinden (er is ook elders genoeg), maar uit de onverenigbaarheid van deze stratificatie-orde met de politieke omgangseisen tussen de regeringen en elites in de wereld (p. 29); die orde is een voortdurende ergernis voor alle niet-blanke elites van onze tijd; zo blijft het, volgens A., zo lang de tropische staten (nog) gedompeld zijn in armoede en wanorde (p. 31).

De historie bracht Z.A. een geheel andere ontwikkeling dan Latijns-Amerika. In Latijns-Amerika verschaftte de lage status der vrouw ruim baan aan Portugezen en Spanjaarden voor concubinaat en rassenvermenging; de Rooms-Katholieke Kerk trachtte alles en allen te omvatten; het Calvinisme is geheel anders geaard; de fysieke tegenstellingen tussen Zuideuropeanen en Indianen waren minder groot dan die tussen Westeuropeanen en Hottentotten of Afrikaanse slaven.

In Zuid-Afrika bezaten de Bantoes georganiseerde ethnische eenheden.³ Anders dan de Neger in Amerika, kon de Bantoe in Zuid-Afrika terugvallen op zijn stamverband. En "belonging to a conquered nation is mentally healthier than being a member of a despised minority caste" zegt Andreski, denkend aan de Noordamerikaanse Neger.

Hij komt hierin met Ngubane overeen, als hij oog heeft voor de "detrribalisation" en ook meent, dat de Bantoe in Zuid-Afrika in veel opzichten meer geëuropeäniseerd is dan enige Afrikaanse volksgroep elders in dit werelddeel.

Een verklaringsgrond voor de stabiliteit van het Zuidafrikaanse stelsel meent A. ook te zien in het ontbreken van corruptie onder zijn ambtenarij. Zijn Latijns-amerikaanse ervaring zal ook aan deze uitspraak ten grondslag liggen.

Pierre L. van den Berghe (Seattle), die reeds zes boeken over Zuidelijk Afrika op zijn naam heeft staan, schreef in dit boek "Racial segregation in South Africa; degrees and kinds".

Als wij het door hem gevolgde model (micro-, meso-, macro-segregation) voorbij mogen gaan, lijkt het belangrijk te zien, hoe Van den Berghe zijn aandacht vooral richt op de vraag of het Bantoestan-schema van de Regering kan slagen (de macro-segregatie).

³ Daarmee zijn de Blanken overigens pas in het laatste kwartaal van de 18e eeuw in aanraking gekomen. (J. Prins).

Hij beantwoordt die vraag ontkennend om drie redenen: 1e. internationale druk zal tot herziening van het schema nopen; 2e. het stelsel lijdt aan innerlijke tegenstrijdigheden; 3e. er is verzet van de Verenigde partij. Wij voor ons menen, dat de internationale druk niet zo belangrijk is, als zij lijkt; dat het verzet van de "United Party" zwak is, omdat deze partij geen duidelijke alternatieven stelt. Deze partij toont vooral vrees — ook volgens Van den Berghe — voor de mogelijke internationale rol, die de geheel zelfstandig geworden Bantoestans zullen gaan spelen, ondanks Pretoria. Dat is zeker een mogelijkheid.

Het tweede motief weegt voor ons het zwaarste. Van den Berghe zegt er trouwens zelf dit van: wil dit Bantoestan-schema slagen, dan zal men moeten overgaan tot een "massive redistribution of wealth and power at the expense of the albinocracy". De tegenstrijdigheid in het schema is bij uitstek, dat op zo'n herverdeling nergens zelfs gezinspeeld wordt in de officiële uitspraken der laatste jaren (dunkt ons).

Gwendolen M. Carter, in haar politicologische bijdrage ("African concepts of nationalism") constateert evenals Van den Berghe het doet, dat het nationalistische program van afzonderlijke ontwikkeling het vraagstuk van de territoriale scheiding heeft gereleveerd. Zij wijst er op, dat in het nieuwe Transkei twee partijen nu tegenover elkaar staan: voorstanders van Afrikaans (Bantoe) exclusivisme tegenover die van een veelrassige, gemengde, heel Zuid-Afrika omvattende maatschappij (pag. 118/119).

Van den Berghe heeft (evenals M. Carter en anderen) er aandacht voor, dat apartheid als "blanke" ideologie, apartheid als "zwarte" ideologie oproept, en ziet dit eveneens weerspiegeld in de recente partijvorming in Transkei. Belangrijk, nu men bezig is enige nieuwe "Bantoestans" in te richten. Aan de economie van deze nieuwe eenheden wordt nog te weinig aandacht besteed door de verantwoordelijke leiders.

Zowel de beschouwingen van G. M. Carter als die van Mevr. Fatima Meer ("African nationalism — some inhibitive factors") ontmoeten die van Van den Berghe in verscheidene uitspraken.

De beide schrijfters, die tot op grote hoogte hetzelfde onderwerp behandelen, vullen elkaar aan; Fatima Meer geeft daarbij een verrassende kijk op de verlammeende en verwarrende invloed, die blanke communisten en andere "leftists" op het politieke en sociale streven van de (thans onderdrukte) Bantoe-verenigingen en bewegingen hebben gehad (blz. 134 e.v.). De vijandschap, die zij ondervonden van blanke vakverenigingen is zeer bekend. De perspectieven zijn hier heel duister.

Ellen Hellmann's "Social change among urban Africans" legt in een korte meesterlijke bijdrage ons het gehele probleem voor van de snelgroeiende verstedelijkte massa der Bantoes, die toenemende trekken van verwestering vertoont en zij stelt daar tegenover de veelbesproken politiek van de Nasionale Party-regeringen. Ook zij constateert, dat het ideologische standpunt der Regering leidt tot een "intensification of the continuing and irreconcilable conflict in South Africa between economic development and racial separation." Verdere assimilatie van

en aanpassing aan de Westerse cultuur onder de verstedelijkte Bantoe's verwacht zij.

De recensie van dit boek — trouwens de titel "Perspectives" kon het doen verwachten — voert de recensent telkens in politiek vaarwater; zo ergens dan zijn hier de "sociological perspectives" verweven met de politieke lijnen. Al de hier gepubliceerde opstellen vertonen dezelfde tendentie — slechts de sociologische studie van Philip Mayer ("Religion and social control in a South African township") is een uitzondering. Hij behandelt de religieus-sociale verhoudingen onder de Bantoes in de Kaapse stad East London. Het is zeker niet het minst boeiende van de reeks. Het is overigens nodig eraan te herinneren, hoe groot het veld is, dat openligt voor onderzoekers van de religieuze verschijnselen en bewegingen, die onder de Zuidafrikaanse Bantoes zijn op te merken; misschien is de beperking tot één verhandeling — een "case-study" — hier te loven.

Mathews' bijdrage ("Security laws and social change") is een kritisch opstel over de Zuidafrikaanse wetgeving; wij menen al te uitvoerig te worden, indien wij — hoe verleidelijk het voor ons, die zijn inzichten delen, moge zijn — er op in gingen. Men kan het legale stelsel van Zuid-Afrika half-totalitair noemen, en zal het betreuren, dat, zoals Mathews zegt, dit legale stelsel, zo zéér omgebogen voor politieke doeleinden als het is, "the beneficent influence of Roman-Dutch law" heeft ingeperkt, zo niet geheel gestremd.

Er is een duidelijke aantasting van de beginselen van de rechtsstaat (zie pp. 241/242).

Tenslotte: van de sociologische bijdragen, waarop we nog de aandacht zouden willen vestigen, is die van Heribert Adam o.i. de belangrijkste. Hierbij is de klassieke methode van de questionnaire toegepast (vergeleijk ook J. C. Mann: "Attitudes towards ethnic groups"). Adam's studie heet: "The South African Power elite: a survey of ideological commitment". De vragenlijsten gingen naar parlementsleden, ondernemers (industriëlen), hoge ambtenaren. De machtselite zijn uiteraard degenen, die beleidsbeslissingen nemen, of die deze belangrijk kunnen beïnvloeden. Van de aangeschrevenen had 68 % een academische graad; 57 % van hen was wel eens buiten Zuid-Afrika geweest. Slechts $\frac{1}{4}$ van de parlementsleden zond een antwoord in; bij de twee andere categorieën was dit 42 en 80. De voornaamste onderwerpen van de vragenlijst betroffen: de "attitude" der elite tegenover de biologische verschillen tussen de rassen; die tegenover "raciale" verandering in de bevolkingssamenstelling der steden; tegenover de dusgenaamde job-reservation; het verbod van blanke beleggingen in de Bantoestans; tegenover de politieke gevaren, die het apartheidsbeleid van buiten bedreigen; tegenover andere oplossingen van Zuid-Afrika's problemen dan Apartheid.

Het trof ons, hoe 80 % der respondenten overtuigd was van het bestaan van een verband tussen fysieke verschillen en erfelijke karaktereigenschappen.

Ik kom terug op de ook elders in deze recensie aangeroerde vraag:

wat is de uiteindelijke logische consequentie van het beleid: geografische scheiding: opdeling van het gebied der Republiek in z.g. blanke en niet-blanke segmenten? Het is tekenend voor de dilemma's van dit beleid, dat die vraag naar geografische scheiding onder het hoofd "Alternatives to Apartheid" voorkomt. Is die geografische scheiding niet de meest-consequente apartheid zelf? Wat in Heribert Adam's vragen onder de alternatieven voor apartheid wordt gerangschikt, zijn in feite alternatieven *in* de apartheid. Het zijn de rassenfederatie van de Verenigde Partij (een vaag idee), waarbij de Bantoestans in het parlement door Blanken zouden dienen te worden vertegenwoordigd en het is die van de Progressieve Partij: hoog gekwalificeerd kiesrecht voor alle raciale groepen en voor één parlement.

Het éne werkelijke alternatief wordt overigens ook genoemd: "complete integration with general equal franchise". Die wordt in de blanke wereld alleen voorgestaan door een handjevol communisten en liberalen (liberaal in Zuidafrikaanse zin). Zij ontbreken onder de respondenten, zoals trouwens *hier* vanzelf spreekt.

Voorshands — zo blijkt uit Heribert Adam's onderzoek — is onder de blanke machtselite de mening overheersend, dat de status quo voor onbepaalde tijd kan worden gehandhaafd, al is men in de Engels-sprekende kring, de ondernemerskant, nog het meest geneigd concessies te doen.

Buiten Zuid-Afrika heeft men de indruk, dat de Afrikaners met hun Nasionale Party een gesloten eenheid vormen (ook na meer dan 20 jaar bewind) al heeft men dan, althans in Nederland, wel eens van "verligtes" en "verkrampes" gehoord.

Gesteund door de uitkomsten van zijn onderzoek en zijn omvangrijke kennis van Zuid-Afrika wijdt Adam enige bladzijden aan de groeiende meningsverschillen in die kring; aan de achteruitgang van de befaamde Broederbond; hij wijst op de komst van "die Christelike Instituut".

Aan goedkope voorspellingen omtrent Zuid-Afrika's toekomst waagt zich Heribert Adam niet (zo min als één der andere schrijvers). Er is, zo constateert ook hij, een geleidelijke integratie van Afrikaans en Engels sprekende blanken — maar, zoals de zaken thans staan, zou een eventuele omzetting van Zuid-Afrika in een veelrassige samenleving niet in afzienbare tijd te verwachten zijn.

Hij is overtuigd van de vaardigheid van de Zuidafrikaanse politieke elite tot aanpassing aan veranderde omstandigheden; in economische zin weet zij zich nog steeds te versterken; nu en dan doet men in politieke zin concessies in de richting van "deracialization". De elite is, al met al, "a modernizing elite".

Wij hebben enige grepen gedaan uit een rijke en veelzijdige verzameling opstellen. Niettemin: niet zonder het gevoel aan enige van die verhandelingen ten onrechte voorbij gegaan te zijn. Vanzelfsprekend ligt het niet op onze weg aan de gegeven perspectieven de onze toe te voegen; Zuid-Afrika is een kaleidoscoop van problemen.

Indien wij wat uitvoerig zijn geweest, is het alleen, omdat wij menen,

dat dit boek door zijn wetenschappelijk peil, de waardige, kritische behandeling van de stof, de meest waardevolle publikatie is, die in 1971 over Zuid-Afrika het licht heeft gezien.

Utrecht

HUGO ZEMP, *Musique Dan - La musique dans la pensée et la vie sociale d'une société africaine*. Cahiers de l'Homme, Mouton, Paris 1971. 320 pages, 16 photographs. Price 54 F.

WIM VAN ZANTEN

Two thirds of the Dan people live in the Western part of the Ivory Coast; one third of them live across the border in Liberia. Hugo Zemp did field work on the music of the Dan of the Ivory Coast during July-September 1961, September-December 1962, December 1964-August 1965, and December 1966-May 1967.

This book on the music of the Dan consists of three main parts. In the first part a short description is given of each of the musical instruments found with the Dan. In the second part the concepts and verbalisations with respect to music are discussed. The musical vocabulary and myths of origin of most musical instruments are given. These myths naturally lead to a treatment of music in the non-human world of animals, God, spirits, death, sorcerers and masks respectively. The effects of music are explained; music may e.g. give strength, happiness, success to a hunter; it may attract spirits and sorcerers. An exposition of the belief and practices of musicians ends this second part of the book. The third part places music in its social context. The social functions of music and musicians are explained. Musicians may be accredited to the entourage of a chief, a hunter, a warrior, or a wrestler; they may belong to a working society or a secret society, or they may be members of a group that makes music for distraction. The social status and role of the musician, his prestige and musical education are analysed. This chapter explains the existence of the Dan proverb: "A village that has no musicians is not a good place to stay". The appendix contains maps which show where the main instruments are found, a comparative list of names for musical instruments in several languages, the Dan texts of the songs that have been translated and used in the book, a vocabulary of musical terms, and a bibliography and discography on the subject.

The author has — purposely — restricted himself to the socio-cultural aspect of the music of the Dan on the Ivory Coast. The book does not contain a strictly musical analysis; nothing is said on intervals, melody, rhythm or polyphony. Ethno-musicologists who look for this will have to wait for some time: Mr. Zemp seems to have in mind to publish his material on this aspect later. However, the socio-cultural description of the music of the Dan seems already more complete than most works on African music. Especially the second part of the book, in which the

myths of origin of the musical instruments form the starting point of the analysis, seems most valuable to me.

Hardly anything is said about the interaction between the music of the Dan and the music of other cultures. Perhaps this reflects the present state of affairs: there is not much detailed material available to students of African music. Mr. Zemp's book *does* give detailed information on the music of the Dan. It is a very valuable and pleasant contribution to the literature on African music.

W. H. WHITELEY (Ed.), *Language Use and Social Change, Problems of Multilingualism with Special Reference to Eastern Africa*. Published for the International African Institute by Oxford University Press, London 1970. 406 p., price in the United Kingdom: £ 3.00.

JAN KNAPPERT

This new volume on sociolinguistics contains 'Studies presented and discussed at the ninth International African Seminar at University College, Dar es Salaam, December 1968, under the chairmanship of Professor W. H. Whiteley'. The Seminar had been arranged to coincide with a three-day Regional Conference sponsored by the Survey of Language Use and language teaching in Eastern Africa, which is conducting field studies in five countries in the region. Most of the field workers in the project participated in the Seminar, and a number of others attending the conference took part in some of the seminar sessions'. 'The continued and generous financial support of the Ford Foundation enabled us to organize and conduct this seminar and to publish this volume.' Thus writes Professor Daryll Forde in his foreword.

Foundations have indeed been generous during the boom years, now past, and as a result those who were successful in securing funds could invite their friends to seminars and conferences, after which the papers were usually collected and edited in a volume. Not all papers that are read at conferences deserve to be preserved for posterity. In the present review there is not enough space to deal with all papers, so that some contributions will have to be passed over in silence.

The first, (and, presumably, the trend-setting) paper in the collection, is also the first of the series of general and theoretical studies. It is that. It was written by no lesser authority than Joshua Fishman, now at Jerusalem, who discussed 'National Languages and Languages of Wider Communication'. On p. 34 he sets out in a table the three types of potential decisions which new governments of just-independent nations can take with regard to their language policies. These decisions are, according to Fishman, determined by six factors, the first of which is the perception within a nation of its own socio-cultural integration.

Type-A decisions are taken by politicians who do not feel that any such integration exists to the extent that it could be usefully exploited for linguistic unification. The question that arises is, to what extent do these politicians make their own decisions, and how far are these based on convenient acceptance of the status quo in education and bureaucracy, or on the acceptance of an offer from the ex-colonial power to continue education in the metropolitan language as a form of aid? In certain cases the existence of the *great tradition* is either not known to the Europe-educated elite, or has to be ignored for political reasons, which make a type-B decision impossible (i.e. the selection of a single *indigenous* language as the national language).

Many are the problems that arise out of this paper, and Professor Whiteley criticises it by implication in his introduction to the book (p. 7), where he tries to apply the principles of Professor Fishman to the factual situation in East Africa. It appears that there is no cut and dried answer to the problem of categorizing the sociolinguistic phenomena in a tabulation. The concept of the 'Great Tradition' is another problem, although the present reviewer does agree that we need a concept like this. In India, there was undoubtedly the Great Tradition of Hinduism, which corresponds to Fishman's definition: 'a widely accepted and visibly implemented belief-and-behaviour system of *indigenously validated greatness*' (author's italics), but the Indians could not agree about their national language at the time of independence. We must conclude that there may be a Great Tradition of a belief-and-behaviour system (in this case Hinduism) which is not served by a single language as its vehicle. The language of Hinduism, Sanskrit, has been dead for centuries and no majority in India will ever agree to revive it: India is not Israel. Many questions remain that cannot be discussed in detail here, e.g. What does Professor Fishman mean by 'higher culture'? (p. 35). In general, in spite of my admiration for it, it seems to me that Fishman's paper is too theoretical and does not apply to the African situation. Problems such as that of the *Katherévoussa* in Greece and Sanskrit in India do not exist in Africa South of the Sahara. Also, it does not seem clear what Yiddish has in common with Riksmal: are they both national languages? (p. 42n). Incidentally, Afrikaans is not 'Afrikaner Deutsch'. Perhaps the author is thinking of Cape Dutch, an old name for the language (ib.).

The more I study the problems of national languages in various countries, the less I am able to generalize about them, let alone to categorize them. Each language has its unique history and fits in its own social situation. The confusion is still aggravated by the fact that in American English usage the term nation refers to the state rather than to the people who live in it. As a result, it does not become clear that there is a difference between a national language, i.e. the language spoken by the nation, the people in the country, and the official language, i.e. the language used in the documents that emanate from the government offices of the state. Numerous are the examples in history of the difference: The Moghul administration in India used Persian, not Urdu;

the sultanate of Zanzibar used Arabic, not Swahili. The problem comes up in a note on p. 51, where Irish is discussed.

The second paper of the theoretical section is 'Communication: Roles of Languages in Multilingual Societies', by Eugene Nida and William Wonderly. Refining the concept of ingroup- and outgroup-languages, they arrive at a system of three-language structures, giving as their example Kenya, where a speaker of an African (ingroup-) language would use Swahili as his 'immediate out-group' language and English as the language for national life (p. 59). One could argue that Swahili fills that role, but in any case the role of English remains as that of the 'language of specialized information', a very useful distinction. Unfortunately, Lingala could not be classified with these (p. 60) as it contains no specialized vocabulary in any subject except, perhaps, fishing. So we come to a four-language structure, which is not as rare as the authors claim (*ibidem*); in India for instance, there are many craftsmen, shopkeepers and professionals who speak four languages: English, Hindi, a provincial language such as Gujarati or Bengali, and their own local language, which may be any of seven hundred. In Africa too, this may not be an exception. In Uganda, my cook spoke English, Swahili, Luganda and his own language which was one of the Alur-Acholi border dialects. Teachers of English would here argue that his knowledge of English will not have been up to any accepted standard, but that is not the problem. The authors do mention Africa (p. 61) but do not seem to be aware that the same phenomenon is found in India. On the same page, the authors give examples of the two-language structure, without specifying that the functions of the two languages are very different in the series of countries they enumerate. Latin America is too wide an area to be used without further qualification; Haiti is presumably adduced as an example of French + a creole language; Holland and Switzerland are mentioned in one breath, although they are of very different socio-linguistic structures. In none of these examples is it clear what is meant by 'out-group contacts' and 'specialized information'. Again, the present reviewer cannot escape the thought that theoretical socio-linguists draw in examples without realizing that behind the name of a country there is hidden an incredibly complex situation, comparable to no other socio-linguistic situation in any other country.

In their section on 'languages and political action', the authors maintain that language as a means of group-identification is hardest to falsify. It is not clear what is meant by this. If the meaning is that a person cannot pretend to have a native language different from his own, the present reviewer has frequently observed people trying to pass as members of the more prestigious language group in the country of their birth. Indeed the very example they give bears this out: "in Indonesia the trade language Bahasa Indonesia (*sic*) was proclaimed as the language of national unity". It follows that the majority of the people spoke a different native language, and were thus 'falsifying'. In the case of Ireland and Pakistan, not language but religion was the chief

distinctive national criterion. It might have been useful if the authors had quoted census reports for their figures of speakers of Indonesian languages. The authors refer to 'very few' languages spoken on West Irian that are not related to Indonesian. Dr. Anceaux told me there were more than two hundred.

More problems arise as one reads on (still on p. 62): Malay is not spoken in the northern part of Sumatra; Bahasa Indonesia is not a simplified form of a Malay, it is rather more elaborate. And what is a 'type of koine'? Do Tagalog, Ilocano and Cebuano have 'essentially the same grammatical structure', or do the authors perhaps mean syntactic structure? (p. 65). "Spanish and Portuguese ... are so radically different from the Indian languages of Latin America (that this) is no doubt one of the important factors which has hindered the indigenous groups from learning the national language ..." It would seem though, that not so much the different structure, which after 'more than three centuries of uninterrupted Spanish and Portuguese colonization' should have become familiar, but rather the total absence of formal education has been responsible for the ignorance of the Indian peasants.

Why was Malay suitable to become the national language of Indonesia? The authors do not seem to see clearly in this matter. They state that Dutch was unacceptable as a colonial language, but was English not a colonial language? Surely, the main argument here was that Malay was already established not only as a trade language, but also as a literary language and a language of learning. Let it not be supposed, though, that the present reviewer has little but criticism for this article. On the contrary, all the other points made by the authors, and all they say on pages 66-73, the remaining part of their most valuable contribution, is very true and very well written.

The same applies to the next article, 'Restricted Codes in Sociolinguistics and the Sociology of Education', an interesting discussion of the results of research work done by B. B. Bernstein and his collaborators.

The fourth article, 'A Social Psychology of Bilingualism', was written by W. E. Lambert. His main point is a very important one, namely that persons who have succeeded in mastering two languages will experience a sense of belonging to two social groups, each of which calls the other group 'foreign'. An interesting term for the resulting feelings in either group vis-à-vis the bilingual is "linguistic spying", and the fact that feelings of loyalty are expected to accompany the mastery of a language: entering the group presupposes 'wanting to belong to it'. Thus monolinguals distrust bilinguals, because 'most people are suspicious of a person who is in any sense two-faced.' (p. 106). In the light of the political struggles of our day, to keep peoples speaking different languages together (W. Europe, Pakistan, Nigeria, the Sudan, Southern Africa) this subject ought to have been studied long ago with top priority.

John Gumperz and Eduardo Hernandez write on 'Cognitive Aspects

of Bilingual Communication', using material collected from bilingual Mexican-Americans. This is another important contribution to the collection of data, of which we still do not have enough in socio-linguistics. The surprising result of this work can be summarized in two points, (1) 'English serves to introduce most new information, while Spanish provides stylistic embroidering to amplify the speaker's intent. Spanish sentences frequently take the form of pre-coded, stereotyped, or idiomatic phrases' (p. 119). (2) In other words, bilingual speakers can combine the two languages in one conversation, using one language for fact-communication and the other for the expression of emotive overtones, such as personal involvement and attitude. The conclusion must be something which the present reviewer has suspected for a long time, i.e. psychologically bilingual people live in only one linguistic reality, and with those with whom they have the two languages in common, they communicate by using the full range of expression that the combined languages permit. It is true that from the point of view of the monolingual investigator the bilingual lives in two linguo-cultural universes, but for the bilinguals themselves these combine into one universe, and so they can communicate at a higher level of expressive registers.

In the section on African languages, Ali A. Mazrui writes on "Islam and the English Language", from which I quote: "... The Koran is regarded not merely as divinely inspired but as literally the utterances of God ... The Prophet Mohammed, when revealing the Koranic verses, was serving as no more than a channel of communication. In fact, in such moments of Koranic utterances by the Prophet, God was almost a divine ventriloquist, giving the Prophet a voice which was, in fact, God's own." Surely a very special sociolinguistic situation (p. 191).

T. P. Gorman writes on "Socio-linguistic Implications of a Choice of Media of Instruction". This paper is the result of the author's fieldwork in Kenya in 1968. In it, he introduces the distinction between *interaction* and *reception* in the context of a teaching-learning situation, a distinction that appears very useful. In a note on p. 199, the author lists the language groups to which his subjects belonged. Passing over the question as to whether Kipsigis belongs to the Nilotic group, one language group is called Mijikenda, classified as Bantu, but it is not found in M. A. Bryan's *The Bantu Languages of Africa*, London 1960. The words *Miji kenda* mean 'nine towns', i.e. nine tribes or clans. They are the Giriama, Chonyi, Rabai, Ribe, Kauma, Jibana, Digo, Duruma and Kambe, collectively also called the Wa-Nyika or steppe-people, as opposed to the Coastal Swahili. Their languages are rather different, although not very well known. They have Swahili as their second or 'prestige' language. For the purpose of response to language teaching in English and Swahili they are therefore not the best choice. On p. 200, the author gives examples of his choice: "In Nairobi we randomly selected 24 out of 80 streams (of pupils) available, in Mombasa 13 out of 25." It is a pity that it was not decided to try all the streams. Extremely interesting are Gorman's tables indicating the knowledge of

Swahili and certain other 'second' languages (English, Kikuyu) among school children. It appears that Swahili is learned mainly outside the schools, whereas English can be acquired only through the educational process (p. 219).

Professor Ferguson writes about "Contrasting Patterns of Literacy Acquisition in a Multilingual Nation." It might have been preferable to use the term 'state' here, for can we speak of the Ethiopians as a *nation* or are they a loose collection of tribes and language groups held together by a central organisation?

Ferguson's paper is a very important contribution to our scant knowledge of the sociolinguistic situation in Ethiopia, especially of the use of languages in education. It is remarkable to note that all traditional language education, Christian and Muslim, centers around the acquisition of the *written* forms of the classical religious language (Ge'ez and Arabic respectively) without much regard for the child's comprehension. Ferguson is, however, prudent enough not to condemn this system outright, for there may here be an opportunity for "understanding the essentially mysterious processes of child language development and literacy acquisition." (p. 250).

Dr. Andrzejewski writes about "The Role of Broadcasting in the Adaptation of the Somali Language to Modern Needs." Dr. Andrzejewski is undisputedly the authority on Somali language and (oral) literature. The written literature in Somalia is produced in Arabic, as there is no tradition of written Somali literature. It is for this reason that Dr. Andrzejewski collected oral traditions, songs and recitals of poetry, in which he found many references to the world outside the "small world of their own immediate environment" (p. 265). Broadcasting took the role of the travelling troubadours of the previous period, and during the last thirty years, with increasing numbers of transistor radios available to the people, the language of the Somali Broadcasting system functioned as a unifier of the diverse Somali dialects. The scriptwriters were forced to create a large number of new words when discussing world events. Dr. Andrzejewski gives a list of some of the new terms invented for the purpose, including such fascinating items as artificial satellite ("hand-made moon") and guided missiles ("self-driving weapons").

It is not possible to discuss all the contributions, no matter how interesting they are. Some of the best are at the end of the book: M. Moshé writes on loan words in Luganda, giving a detailed study of their phonetic adaptation. Jack Berry discusses the "Madina Project", a study of the socio-linguistic situation in a town in Southern Ghana, which he organized.

David Parkin describes "Language Choice in two Kampala Housing Estates", showing with many vividly described examples how people in newly established communities use the different languages they command.

Edgar Polomé contributes a paper in his own field: "Multilingualism in an urban centre: the Lubumbashi Case", giving both the history

and the present trend of linguistic development in what used to be Elizabethville.

Aidan Southall concludes the book with an extremely important study of "Cross-Cultural Meanings and Multilingualism" in Uganda and adjacent territories, showing that basic concepts of religion and cosmology are not restricted to one linguistic community but may cross language borders and be incorporated in the mythology and ritual of peoples that are not even linguistically related.

In summing up we can certainly congratulate both the editor and the publishers for this excellent production which will long remain a textbook of sociolinguistic studies in Africa.

London, Leuven

JOHN L. GWALTNEY, *The Thrice Shy: Cultural Accommodation to Blindness and other Disasters in a Mexican Community*. Columbia University Press, New York, London, 1970. X + 219 p. Price \$ 6,95.

RUDOLF VAN ZANTWIJK

Dit boek van de zelf blinde tot de negride minderheid in de Verenigde Staten behorende, antropoloog Gwaltney, behandelt het marginale bestaan van de bewoners van het Chinanteekse dorp San Pedro Yolox, waar een aanzienlijk deel van de bevolking blind is tengevolge van de ziekte onchocerciasis. San Pedro Yolox ligt in het noorden van de Mexicaanse staat Oaxaca in een moeilijk toegankelijk bergachtig gebied, waarin koude, gematigde en tropische klimaatzones elkaar herhaaldelijk afwisselen binnen naar verhouding kleine afstanden. De bewoonde plaatsen in de gemeente San Pedro Yolox vertonen hoogteverschillen welke als uitersten 710 en ruim 2000 m. boven de zeespiegel hebben. Het dorp San Pedro Yolox, ceremonieel en regeringscentrum van de Chinanteekse gemeenschap, ligt op meer dan 2000 m. boven de zee en bevindt zich dus in de gematigde zone.

Zoals gebruikelijk in dergelijke centra wisselt de samenstelling van de bevolking regelmatig in samenhang met de dienstijdvervulling van lastdragers en hoofden, die er slechts voor de duur van hun ambtsuitoefening met hun gezinnen woonachtig zijn. Ten tijde van Gwaltney's onderzoek woonden er ruim 970 mensen.

Reeds lang voor de Spaanse verovering in de 16e eeuw vormden de Chinanteken een marginale groep. Vanuit de lagere en in die tijd reeds meer aantrekkelijke gebieden aan de Golfkust werden zij door de Tolteken en Olmeken verdrongen naar de schralere hooglanden. De naar verhouding beste gebieden aldaar zagen zij echter al spoedig bezet worden door de Zapoteken. In de 15e eeuw werden de Chinanteken onderdanen van het Azteekse rijk. De Azteekse overheid beheerste het gebied vanuit de grote garnizoens- en handelsstad Tuchtepec. Noch vóór noch na de Azteekse tijd vormde de Chinantla een bestuurlijke eenheid. In de koloniale tijd werd het gebied versnipperd in lokale inheemse hoofdschappen onder nominaal Spaans gezag.

Het is opmerkelijk dat de huidige Chinanteken meer onderling twist en wedijver hebben, dan met andere etnische groepen. De schaarste van het bouwland heeft dit herhaaldelijk tot twistappel gemaakt voor de in dit barre vluchtgebied bijeengedrongen Chinanteekse groepen. De aartsvijanden van de mensen van Yolox zijn van oudsher hun stamverwanten in Comaltepec, die in voortdurende landsgeschillen met hen gewikkeld zijn. In 1962 bezetten die van Comaltepec het dorp Yolox, waarbij verscheidene doden vielen en huizen verwoest werden.

Maïs en bonen vormen het hoofdvoedsel in Yolox. Er is echter in de regel niet het hele jaar genoeg maïs. In augustus en september lopen de maïsprijzen tot bijna het tweevoudige op. Er wordt dan nog maar één maal per dag gegeten. Hun schaarste-economie trachten de Chinanteken te versterken door neveninkomsten uit trekarbeid naar de koffieplantingen in de tropische kustgebieden. Daar wacht hen besmetting met de gevaarlijke onchocerciasis.

Ondanks het allesoverheersende randkarakter van deze samenleving bestaan er nog vrij aanzienlijke verschillen in de mate van armoede. In een steekproef van 25% liepen de dagelijkse uitgaven per persoon uiteen van 13 centavos tot 4 pesos, 13 centavos, een verhouding van 1 tot bijna 32.

De lastenladder of rangorde van gemeenschapsdiensten en het er mee samenhangende religieus-ceremoniële stelsel en het samenstel van hoofdschappen is in Yolox in vergelijking met die in andere indiaanse gebieden in Mexico bijzonder eenvoudig, men zou ook kunnen zeggen „armoedig”. Het gezag is traditioneel, maar zwak. De roddel heeft een belangrijke functie als verdediger van de gedragsnormen.

Het leven van de mensen van Yolox wordt door Gwaltney beschreven als vrijwel uitzichtloos. Hierdoor zou er een algemeen gevoel van wantrouwen heersen ten aanzien van alles wat nieuw en anders is. De mensen van Yolox zijn conservatief. Men heeft leren leven met de verschrikkelijkste problemen. Jonge kinderen leiden de bijna of volkomen blinde overwegend oudere onchocerciasis-lijdende het dorp rond en brengen hen zelfs tot buiten de eigen gemeenschap om te bedelen.

De hogere macht(en) ziet men als naar willekeur handelend, onberekenbaar en niet in de eerste plaats op de mensen gericht.

De lezer kan zich afvragen in hoeverre de blinde onderzoeker bij voorbaat beïnvloed is geweest door zijn eigen gebrek en door zijn eigen sociale achtergrond als lid van de negerminderheid in de V.S. Zijn onvermogen tot visuele waarneming moet wel geleid hebben tot een naar verhouding sterke invloed van het gesproken woord; zijn sociale achtergrond zal hem wellicht bijzonder ontvankelijk hebben doen zijn voor uitingen van onderworpenheid aan de barre omstandigheden. De keuze van dit dorp als onderwerp van onderzoek is immers ook al duidelijk ingegeven door een „zich verwant gevoelen” van de onderzoeker. Ook voor de aldus gewaarschuwde lezer zal het nochtans een boeiend en beklemmend boek blijven, dat een belangrijke bijdrage levert aan ons inzicht in ontwikkelingsvraagstukken.

CARLO T. E. GAY, *Xochipala; the Beginnings of Olmec Art*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey 1972. 62 pp., 42 ills. Prices: paper \$ 3,95, cloth \$ 8,00.

TH. J. J. LEYENAAR

Naar aanleiding van een in Januari-Februari 1972 gehouden expositie van pre-Columbiaanse Kunst uit Xochipala in het Art Museum, Princeton University, schreef Carlo T. E. Gay een korte afbeeldingrijke verhandeling over de Xochipala-vondsten. Gillet G. Griffin, conservator aan bovengenoemd museum, schreef het voorwoord.

Na eerst het dorpje Xochipala en omgeving beschreven te hebben, zet Gay uiteen hoe zijn aandacht op Xochipala als centrum van Olmeekse kunst gevallen is. Verschillende keren bezocht Gay samen met Griffin de Xochipala-zone. Naar aanleiding van de daar door boeren gevonden voorwerpen en een al in 1903 door het Art Museum verworven stuk geeft Gay verschillende stijlperiodes aan, te weten: vroeg-, midden- en laat-Xochipala.

De gehele periode overspant 1700 jaren, van 1500 v. Chr. tot 200 na Chr. Hoewel m.i. Gay iets teveel aandacht schenkt aan de Olmeekse inbreng in de tot nu toe gevonden voorwerpen, ziet hij toch ook onder hen Centraal Mexicaanse trekken. Zoals hijzelf ook schrijft, is het geheel aan speculatie onderhevig doordat er nog geen, op wetenschap gestoelde, opgravingen zijn verricht. Ondanks dit bezwaar ziet Gay toch Xochipala als een der vroegste — vroeger dan la Venta — hoogtepunten van Olmeekse kunst, van waaruit de golfkust beïnvloed zou zijn. Tot nu toe zijn er voornamelijk beeldjes van gebakken klei, hol en in vaste vorm, aan het licht gekomen. Vooral die van de vroege en midden periode zijn verbazingwekkend qua uitbeeldingskracht.

Zeer opvallend zijn ook de, volgens Gay in de midden-periode te dateren, terra cotta's die balspelers voorstellen. Dankzij deze met overtuiging geschreven brochure kunnen ook wij, die niet de tentoonstelling bezocht hebben, genieten van wat Mexicaanse handen in vroege tijden gewrocht hebben.

Leading Folklorists of the North. Biographical studies edited by DAG STRÖMBÄCK in collaboration with B. Alver, B. Holbek and L. Virtanen. Universitetsforlaget, Oslo-Bergen-Tromsø, 1971. 435 blz.

A. J. BERNET KEMPERS

Scandinavische geleerden treden nogal eens als een aaneengesloten blok op, houden hun eigen congressen, geven gemeenschappelijke publicaties uit. Dat houdt niet in, dat zij niet ook rekening houden met niet-Scandinavische vakgenoten. Daarvan getuigt laatstelijk op het gebied van de Europese ethnologie het tijdschrift *Ethnologia Scandinavica* (A journal for Nordic ethnology), waarvan verleden jaar het

eerste deel verscheen en dat artikelen in het Engels en Duits opneemt. Zo ook, zij het alleen in het Engels, deze bundel *Leading Folklorists of the North*.

In de Scandinavische landen maakt men onderscheid tussen "folk-livsforskning" (Zw.) of "folkkelivsgransking" (No.), d.w.z. "folklife-research" of "ethnology", de laatste term voor buitenlands gebruik, en "folkminneforskning" (Zw.) of "folkeminnevitenskap" (No.), d.w.z. "folktradition-research" of "folklore". Wanneer in de titel van dit werk van "folklorists" gesproken wordt, gaat het dus niet om beoefenaren van die eerste tak van wetenschap maar om taalkundigen, godsdienst-historici, litteratuurhistorici en anderen die zich in hoofdzaak of ten dele met volksverhalen, volksliederen, volksgeloof hebben beziggehouden. Om enkele namen te noemen: Julius en Kaarle Krohn, Antti Aarne, Uno Harva, G. O. Hyltén-Cavallius, N. G. Djurklou, N. E. Hammarstedt, Martin P. son Nilsson (die buiten Scandinavië vooral grote bekendheid verworven heeft als kenner van de Griekse en Romeinse godsdiensten), C. W. von Sydow, Svend Grundtvig, Sophus Bugge, Moltke Moe en anderen, die tot de grote mannen van het vak in Zweden, Noorwegen, Finland, Denemarken, de Faroe-eilanden en IJsland gerekend worden. Hetgeen hen overigens niet voor kritiek vrijwaart (bijv. op Grundtvig en Bugge, op Moe en Hyltén-Cavallius). Alles bij elkaar zijn er 26 "leading folklorists of the North", die hier door 24 jongere en niet zo erg jonge vertegenwoordigers van nieuwere generaties besproken worden. Om de reeds vermelde reden zal men een man als Sigurd Erixon er niet onder aantreffen. Wie wat meer wil weten omtrent deze Grand Old Man van de Europese ethnologie (1888-1968) kan dat doen met behulp van de jaargangen II-IV (1968-70) van het internationale tijdschrift *Ethnologia Europaea*, ook verschenen als uitgave van het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem onder de titel *Erixoniana* I en II, en gewijd aan de nagedachtenis van deze inspirerende figuur.

Onder de auteurs van de levensbeschrijvingen zijn er velen, wier namen ook buiten de Scandinavische landen een bijzonder goede klank hebben — Martti Haavio, Lauri Honko, Gösta Berg, Granlund, Bringéus om slechts enkelen te noemen, geleerden die zelf voor ons gevoel zeker evenveel voor de wetenschap betekenen als de mannen die zij behandelen en die ook lang niet allen tot de jongere generaties behoren. Desondanks zullen er weinigen zijn, die nog enkele van deze folkloristen van de eerste uren persoonlijk gekend hebben. De biografieën zijn dan ook wat abstract gebleven, door het ontbreken van dat vaak maar kleine ik-en-weet-niet-wat dat het leven aan een geschreven portret kan geven, temeer omdat van geen enkele van deze ouderen een fotografisch portret is opgenomen. De aandacht is dan ook in hoofdzaak gericht op het verrichte, soms op het ongedaan gelaten of onafgewerkt gebleven, werk. Een aantal weinig bekende of moeilijk toegankelijke publicaties worden wat hun behandeling van de stof betreft betrekkelijk uitvoerig weergegeven, op enkele nog niet gepubli-

veerde manuscripten wordt de aandacht gevestigd. De op deze wijze behandelde onderwerpen liggen op Scandinavisch terrein, met uitlopers in bijv. Noordaziatische richting. Het is een werk dat in hoofdzaak voor Europeanisten van belang is, maar dat dezen dan ook een goed beeld kan geven van een oudere phase van de Scandinavische volkskunde, die van betekenis is geweest voor de ontwikkeling van hun wetenschap.

HETTY NOOY-PALM, *Staphorster Volk. Een cultureel antropologische verkenning van een streekdorp*. Uitgeverij Boom, Meppel 1971. Voorwoord door de uitgever en Ten Geleide door Sj. Groenman. 240 pp. met bijlagen en foto's. Prijs f 24,50.

L. BRUNT

Het Staphorster volk wordt door Mevrouw Nooy beschreven als een gesloten gemeenschap. Dat was bijna 25 jaar geleden ook al gedaan (Groenman 1947). Hoewel de gemeente Staphorst onder haar bevolking zowel 'boeren' als 'burgers' telt, beperkt de schrijfster zich tot de eerste groep, het echte Staphorster volk. Het contact tussen beide bevolkingsgroepen is volgens de schrijfster vrijwel minimaal.

De structuur van de Staphorster samenleving wordt volgens Mevrouw Nooy bepaald door de groeperingen die er deel van uitmaken. Deze groeperingen worden door haar gedetailleerd beschreven. Het zijn groeperingen gebaseerd op de 'buurt', beroep, geslacht, leeftijd, verwantschap en religie. De kerk is van deze groeperingen het meest omvattende. De schrijfster ziet een vervlechting van het sociale en religieuze leven van de Staphorster bevolking: het leven van alledag wordt door de kerk bepaald (p. 165, 191). In deze Nederlands Hervormde kerk wordt de toon aangegeven door de Gereformeerde Bondsrichting. De piëtistisch georiënteerde 'bevindelijken' of 'zwaren' hebben grote invloed. Het vasthouden aan de (door de schrijfster minutieus beschreven) klederdracht en de bevindelijkheid gaan samen. In het buurdorp Rouveen ligt deze situatie anders. De bevindelijken hebben daar veel minder invloed. De mate waarin aan klederdracht wordt vastgehouden is daar dan ook minder. Ook de volksgerichten moeten tegen de achtergrond van de religie worden gezien. Bepaalde volksgerichten zijn overigens helemaal niet zo traditioneel als sommige persberichten hierover wel suggereren.

De door Mevrouw Nooy beschreven Staphorster gemeenschap komt als weinig toegankelijk en konservatief uit de verf. Het is de verdienste van de schrijfster, dat zij ondanks dat kennelijk zulke goede contacten heeft weten te onderhouden in deze gemeenschap. Uit eigen ervaring in een soortgelijk dorp elders in Nederland weet ik hoe moeilijk dat kan zijn (Brunt 1972a). Als vrouw heeft zij bovendien veel materiaal verzameld over de manier van leven van vrouwen. Dit is een zeer welkome aanvulling van het sociale onderzoek in Nederland (en waar eigenlijk niet?), dat immers een vrijwel exclusieve mannelijke aan-

gelegenheid is. Mevrouw Nooy toont zich overigens ook een knap fotografe. Verschillende van de in haar boek opgenomen platen zijn meesterwerkjes.

Ondanks mijn waardering voor genoemde aspecten van het boek, heb ik een aantal bezwaren, waarvan ik er enkele puntsgewijze zal noemen.

1. Staphorst wordt door de schrijfster gezien als een gesloten systeem. De kerk neemt daarbinnen een 'bepalende' plaats in. Het is een gemis, dat verbindingen tussen kerk en politiek in het boek verwaarloosd zijn. De gemeenteraad kan immers worden gezien als een belangrijk 'raakvlak' met de buitenwereld. In hoeverre kan de kerk de leden van de gemeenteraad zodanig beïnvloeden, dat de gevolgen van die contacten met de buitenwereld geneutraliseerd kunnen worden?

2. Ik zie een discrepantie tussen de nadruk die enerzijds wordt gelegd op de geslotenheid (p. 191: de structuur wordt *bepaald* door de *interne* groeperingen) en anderzijds op de (ook door Groenman in zijn 'Ten Geleide' aangestipte) nadruk, dat Staphorst in feite niet zoveel verschilt van de rest van Nederland (o.m. p. 229). Strikt naar de letter genomen, zijn deze visies niet met elkaar in overeenstemming te brengen.

3. Als het inderdaad zo is, dat het dagelijkse leven in Staphorst bepaald wordt door de kerk (p. 165), hoe valt dan te verklaren dat in 1967 nog ruim 60 % van de huwelijken een gedwongen karakter had? De kerkelijke sanctie op deze huwelijken is streng: ze worden namelijk niet ingezegend! Het komt mij voor dat dit een belangrijk aspect van het Staphorster leven is waar de kerk geen greep op kan krijgen. Een andere onderzoeker van het Staphorster volk zegt er het volgende van: "En ondanks deze sanctionering en de eeuwenlange indoctrinatie zijn de zwangerschapshuwelijken min of meer normaal in Staphorst" (Kooyman, hfdst. 6, p. 1).

4. Mevrouw Nooy legt de nadruk op het gebrek aan contacten tussen de Staphorsters en de 'burgers'. Zij schrijft bijvoorbeeld, dat de burgers niet op de hoogte waren van het in november 1961 op handen zijnde volksgericht (p. 227). Uit ander onderzoek naar de volksgerichten in Staphorst is echter gebleken, dat er zich onder de 'padjongens', de uitvoerders van de gerichten, verschillende allochthone elementen bevonden (Kooyman, hfdst. 5, tabellen).

5. Het is niet zo, dat alle Gereformeerde Bonders in de Nederlands Hervormde kerk tevens 'bevindelijk' zijn. Integendeel: ook in de Gereformeerde Bondsgemeenten kan het voorkomen dat er voor de 'echte zwaren' slechts een minimale sympathie te bespeuren is. Ik vraag me af in hoeverre deze bevindelijken in Staphorst inderdaad de centrale rol spelen die Mevrouw Nooy hier en daar aan hen toeschrijft. De in Staphorst gebruikte aanduiding voor de bevindelijken als 'het volkje' (p. 150, n. 35) en Mevrouw Nooy's eigen karakterisering en als 'geïsoleerd', 'individualistisch' en 'sekte' (pp. 148-170) doen mij vermoeden, dat het met die centrale rol misschien wel meevalt (in dit verband: Brunt 1972b).

6. Mevrouw Nooy noemt haar boek een cultureel antropologische

verkenning. Cultureel antropologisch, omdat aan een aantal aspecten aandacht werd geschonken waaraan de sociologie voorbijgaat, bijvoorbeeld verwantschapsstructuur en opvoeding (p. 13). Ik vraag mij af, of dit nu juist als onderscheidend criterium gehanteerd moet worden bij de beoordeling van wat antropologisch of sociologisch is (zie in dit verband de verschillende stellingen ingediend tijdens de forumdiscussie georganiseerd door de afdeling Culturele Antropologie van de Nederlandse Sociologische en Antropologische Vereniging over 'Antropologisch Onderzoek in Nederland' op 3 juni 1972). Huwelijk en verwantschap zijn inderdaad zeer belangrijke onderzoeksobjecten in de antropologie, maar deze verschijnselen worden dikwijls bestudeerd in samenhang met andere verschijnselen, zoals economische en politieke verhoudingen (Cohen 1969).

Bovendien heeft het in de Nederlandse sociologie nooit ontbroken aan een serieuze bestudering van bijvoorbeeld huwelijk en gezin (zie bijvoorbeeld publikaties van Saal, Kooy, In 't Veld-Langeveld).

De meeste punten van kritiek zijn wat mij betreft terug te voeren op het feit, dat Mevrouw Nooy achterwege heeft gelaten om haar (theoretische) uitgangspunten expliciet te maken. Daar staat tegenover, dat Mevrouw Nooy getracht heeft om een Nederlands dorp nu eens niet met behulp van enquêtes e.d. te lijf te gaan, maar met behulp van haar menselijke kwaliteiten, haar belangstelling en empathie. Voor de Nederlandse antropologie heeft zij pionierswerk verricht!

LITERATUUR

Brunt, L.

1972a Veldwerk in eigen land. *Nederlandse Sociologische en Antropologische Vereniging* (stencil).

1972b Over gereformeerden en kleine luyden. *Sociologische Gids*, 19e jaargang, No. 1, pp. 49-58.

Cohen, Abner

1969 Political Anthropology: The Analysis of the Symbolism of Power Relations. *Man*, Vol. 4, No. 2, pp. 215-235.

Groenman, Sj.

1947 *Staphorst. Sociografie van een gesloten gemeenschap*. Meppel (diss. Amsterdam).

Kooyman, A.

z.j. *Volksgesichten, verslag van een antropologisch veldonderzoek in Staphorst*. (Universiteit van Nijmegen; stencil).